

Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı

Administrative Background of Social Inequality: Elite Theory

Erdem KIRKBEŞOĞLU¹

Öz

Toplumsal yaşamda gerek bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinin, gerekse de farklı topluluklarla olan etkileşimlerinin şeklini tayin etmede, "eşitsizlik" unsuru önemli bir konuma sahiptir. Özellikle saygınlık, ün, servet, gelir, meslek, yetenek, ırk, etnik yapı, cinsiyet ve yaş gibi unsurlar bireylerin, diğer bireylerle olan münasebetlerini ve sosyal etkileşimlerini etkilemektedir. Günümüz toplumsal yapılarında, sosyal ve ekonomik açılardan eşitsizliğin etkileri, toplumun bir parçası konumunda olan grup veya gruplar içindeki farklı bireylere eşit olmayan fırsatlar sunmaktadır. Eşitsizliğe yol açan bu fırsatlar ise birtakım kişilerin, toplumdaki saygınlık ve maddi kaynaklara ulaşmasına bağlı olarak, karar verme sürecinde daha etkin bir konuma gelmelerine neden olur. Bireyleri karar verme süreçlerinde daha etkin bir konuma çıkaran bu etki sadece eşitsizliğin ortaya çıkmasında değil, aynı zamanda güç ilişkileri ve iktidar yapılarının da toplum içerisinde belirli kişiler lehine yönleneceği sonucunu yaratacaktır. Bu çalışmanın amacı toplumda yönetenler ile yönetilenler arasındaki dengeyi temel alan elit (seçkin) kuramının, gerek sosyolojik gerekse de yönetsel açıdan kuramsal temellerini betimlemektir. Toplumlar, örgütler ve grupların bir parçası olan bireyler arasında ortaya çıkan eşitsizliğin gerekçeleri ve temel nedenleri kapsayıcı bir perspektifle ele alınacaktır. Çalışma yönetim ve sosyoloji yazınına yönelik çok sayıda çalışmadan elde edilmiş kuramsal varsayımları birleştirerek elit kuramına yönelik kapsamlı bir çözümleme sunmayı amaçlamaktadır.

Jel Kodları: D63, A14, M19.

Anahtar Kelimeler: Elit (Seçkin) Kuramı, Elitler (Seçkinler), Eşitsizlik.

Abstract

In social life, the concept of "inequality" has an important position in determining the shape of both individuals' relations with each other and their interactions with different communities. In particular, factors such as prestige, fame, wealth, income, profession, talent, race, ethnicity, gender and age affect the relations and social interactions of individuals with

¹Başkent Üniversitesi, Ticari Bilimler Fakültesi, erdemk@baskent.edu.tr, ORCID : 0000-0002-6781-9753

other individuals. In today's social structures, the effects of social and economic inequality provide unequal opportunities to different individuals within the group or groups that are a part of the society. These opportunities, which lead to inequality, cause some people to take a more active position in the decision-making process, depending on their access to respect and resources in the society. This effect, which puts individuals in a more effective position in decision-making processes, will not only result in the emergence of inequality, but also that power relations and power structures will be oriented in favour of certain people in society. The aim of this study is to describe the theoretical foundations of the elite theory, which is based on the balance between the rulers in the society and the ordinary people, both sociologically and administratively. The reasons and main causes of inequality between individuals who are part of societies, organizations and groups will be discussed with an inclusive perspective. The study aims to present a comprehensive analysis of the elite theory by combining the theoretical assumptions obtained from numerous studies on management and sociology literature.

Jel Codes: D63, A14, M19.

Keywords: *Elite Theory; Elites; Inequality.*

1. Giriş

İktidar olgusunu, “bir organın kılcal damarlarındaki gözle görülmeyen; ancak, yaşamsal faaliyetin devamı açısından kritik öneme sahip bir hareketlilik” olarak tanımlayan Foucault’un (2015) amacı “iktidarın mikro fiziğine” vurgu yapmaktı. Foucault (2015), “iktidarın mikro fiziği” kavramı ile iktidarın, toplumsal yaşamı ve ahlakı gözetleyen bir güç olduğunu ve bu olgunun arka planda ve çoğu zaman gözle görülmeyen, hatta bir cismanilikten uzak bir güçle hareket ettiğini (Foucault, 2015) belirtmiştir. Bu görüşe göre iktidar, toplumsal yaşamın hemen her safhasında (ancak somut olmayan bir güçle) bir gözetim mekanizmasıyla çalışmaktadır ve sürekli devingen bir şekilde değişerek hareket etmektedir. Ancak bu devingen iktidar anlayışı, geçmiş çağlardaki soylu hükümdar – sıradan halk iktidarından farklı bir noktadadır. Zira “hükümlerlik iktidarı” gücünü kendi yarattığı yasa ve kanunlarla oluştururken, günümüzün “yönetmel iktidar” anlayışı, gücünü yönettiği olaylarda yönlendirdiği süreçlerde ve daha açık bir ifade ile yönetim araçlarını ne denli bir taktik aracı olarak kullandığıyla kazanmaktadır (Foucault, 2015).

Foucault’un (2015) bu tanımlamaları her ne kadar eleştirel bir içeriğe sahipse de, yönetme ve iktidar olgusuna götüren sürecin (ve bunların arka planlarının) netleştirilmesi anlamında belki de bir hareket noktası olacaktır. Antik Yunan’dan günümüze kadarki süreçte ortaya konan “iktidar” içerikli sosyal çalışmaların hemen hepsinde bir “eşitsizlik” vurgusu ön planda tutulmuştur. Toplumsal kuramların inşasında ve bunların gündelik yaşamdaki yansımalarını tanımlamada merkez konumda yer almış bu iktidar olgusunun (her ne kadar sonuç ve etkileri net olsa da), ne olduğundan ve bu olguya götüren süreçler üzerine hali hazırda bir fikir birliğinden bahsetmek güçtür (Astley ve Zajac, 1991: 400). Kapitalizmin 1950’li yılları takiben kazandığı etkinlik, toplumsal sınıflar arası çatışmaların yaşandığı sermaye ve iş gücü yönelimli bir kutuplaşmanın (Giddens, 2000) çok da mümkün olamayacağı sonucunu güçlendirmiştir. Dolayısıyla, herhangi bir toplumda (gelişmiş toplumlar da dahil olmak üzere) eşitsizliğin bertaraf edildiği koşulları sağlama hevesi de bir o kadar zor gözükmektedir (Dahl, 1966: 646).

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

Toplumsal yaşamda hangi bireylerin ve ne tür davranış kalıplarının meşru olarak algılanacağı, toplulukların meşrulaştırılmış olgulara karşı nasıl bir tavır takınacağı ve bu davranış kalıplarının kimler tarafından temsil edileceği meselesi toplumdaki güç ve etkinin ne şekilde örgütlendiğiyle yakından ilintilidir. Bireylerin toplumdaki diğer bireylere göre nasıl bir sosyal statüye sahip olacağı, bu statünün neden ve sonuçlarının ne olacağı, bireylerin bu mevcut konumlarını ne şekilde değiştirebilecekleri ve farklı sosyal düzeye sahip gruplara hangi koşullarda dahil olabilecekleri gibi konular ise eşitsizlik meselesinin sosyolojik çalışmalarda temel soruları olmuştur. Cemiyetler, endüstriler, ordular, bürokrasiler ve devletler yalnızca farklı türde görevlerin yerine getirilmesiyle elde edilebilen; eşit olmayan fayda, ödül ve ayrıcalıkları temel alarak kendi içinde ayırır. Bu nedenle sosyal eşitsizlik, kaynaklar ve ödüller üzerinde farklı kurumsallaşmış etkilerin olduğu buna bağlı olarak da farklı düzeylerdeki sosyal pozisyonlara farklı erişim imkanlarının doğduğu bir durumu ifade etmektedir. Bireylerin toplum içindeki farklı konumları veya pozisyonları onların farklı ayrıcalıklar elde etmelerinde avantaj sağlayacaktır.

Bu çalışmanın amacı toplumda yönetenler ile yönetilenler arasındaki dengeyi temel alan elit (seçkin) kuramının, gerek sosyolojik gerekse de yönetsel açıdan kuramsal temellerini betimlemektir. Toplumlar, örgütler ve grupların bir parçası olan bireyler arasında ortaya çıkan eşitsizliğin gerekçeleri ve temel nedenleri kapsayıcı bir perspektifle ele alınacaktır. Çalışma yönetim ve sosyoloji yazınına yönelik çok sayıda çalışmadan elde edilmiş kuramsal varsayımları birleştirerek elit kuramına yönelik kapsamlı bir çözümleme sunmayı amaçlamaktadır.

2. Netleştirilemeyen Kavram: Seçkin

Seçkin kelimesi köken itibarıyla Latince “seçmek, seçme veya seçilmiş olan parça” anlamına gelen “Eligre” kelimesinden gelmektedir. On yedinci yüzyıldan sonra bu kelimenin kullanım alanı genişleyerek, birinci sınıf askeri birlikler ve soyluluğun yüksek mertebeleri gibi üst toplumsal kümeleri kapsamaya başlamıştır. Bu kavramın toplumsal ve siyasal yazında yaygınlıkla kullanımı ise Avrupa’da on dokuzuncu yüzyıl sonlarında, İngiltere ve Amerika’da ise Vilfredo Pareto’nun yazılarıyla toplumbilimsel seçkin kuramlarının yayıldığı tarih olan 1930’larda başlar (Bottomore, 1997: 7–8). Ancak, Pareto’nun (1935) kelimeye yüklediği anlam daha çok “üstünlük” ifade eden bir konumda kalmıştır (Baykal, 1963: 7). Süreç içerisinde seçkin kavramı, birbirinden oldukça farklı yönetsel konumları ifade etmek için kullanılmıştır. Kavramın bu şekilde farklı yönere çekilmesi bilimsel anlamda sağlam bir zemine oturtulmasını ve bu zeminden hareketle bilimsel çalışmaların güç kazanmasını engellemiştir. Kavramsal sorunlar hemen her çalışmada farklı seçkin profillerinin çizilmesine ve farklı seçkin modellerinin kurgulanmasına ve ölçülmesine yol açmıştır. Öyle ki, bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu seçkinleri üst düzey yöneticiler ve siyasilerle özdeşleştirmiş; bu üst düzey yöneticilerin ne denli seçkin olduğunu sorgulamaksızın seçkin örneklemini temsil ettiğini varsaymıştır.

Seçkin çalışmalarının gelişiminde yaşanan sorunların seçkin kavramının bulanıklığından ileri geldiği söylenebilir. Bu bulanıklık, ilk seçkin kuramcı olan Pareto’ya (1935) dayanmaktadır. Her ne kadar birçok çalışma, Pareto’ya büyük anlam ve önem atfetse de seçkin kavramının bulanık kalmasında Pareto’nun yaptığı tanımlama sebep gösterilebilir. Pareto (1935) seçkinleri, kendi mesleklerinde üstün olan kişiler olarak tanımlamış, işini iyi yapan zengin bir hırsız bile seçkin konumuna taşımıştır. Pareto’yu takip eden süreçte ortaya konan çalışmalar bu seçkin

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yöneltiler: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

kavramından farklı bir yön çizmiş; ancak, bir uzlaşma sağlanamamıştır. Sonunda seçkin kavramına yönelik, toplumlarda en yetenekli ve yeterli, aynı zamanda ahlaki anlamda mükemmelliğe sahip bireyleri içerdiği yönünde bir yanlış kanı oluşmuştur (Etzioni- Halevy, 1993: 26).

Etzioni-Halevy'e (1993: 27) göre, özellikle bazı kuramcıların, seçkin sosyolojisine yönelik çalışmalarında, seçkinleri tanımlamada çok katı bir tutuculukla hareket etmesi kavramın değer kaybetmesine yol açmıştır. Ayrıca, Nietzsche ve Sorel gibi liberal veya demokratik bir düşünce yapısına sahip olmayan düşünürlerin de kavram hakkında fikir bildirmiş olması, kavramın siyasi bir kimliğe sahip olmasına yol açtığı gibi kavram hakkında tarafsız bir rol takınmayı da güçleştirmektedir (Baykal, 1963: 6).

Her kuram için geçerli olan durum, seçkin kuramı için de geçerlidir. Kuramların güç kazanması, yanlarına topladıkları yandaşlarla doğru orantılı olduğu kadar içinde bulunulan siyasi ve toplumsal ortamla da alakalıdır. Örneğin, sınıf kuramının güçlenmesinde komünist ve sosyalist bağlamlar etkili olmuştur. Bu durum, seçkin kuramı için düşünüldüğünde yine olumsuz bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Zira seçkin kavramı, faşizmle hiçbir alakası olmadığı halde ortaya çıktığı dönem olan yirminci yüzyılın başlarında Avrupa'da faşist ideoloji hâkimdi (Etzioni-Halevy, 1993: 26). Öyle ki bu ideolojiyi savunan çalışmaların temel savunularından biri konumuna gelmesi sebebiyle seçkin, uzun yıllar olumsuz bir kavram olarak algılanmıştır.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, seçkin çalışmaları farklı disiplinleri de bünyesine katarak sürdürülmüş ve günümüze kadar gelmiştir. Sorunlar ve bakış açılarına yönelik farklılıklar halen seçkin kavramını sağlıklı bir zemine oturtmasa da seçkinleri tanımlamada bazı ortak ve üzerinde uzlaşmış özellikleri saptamak mümkündür. Buna göre toplum, daha önce de belirtildiği üzere, biri azınlıkta diğeri çoğunlukta olmak kaydıyla iki gruptan oluşmaktadır. Azınlık durumunda olan grubun etki sahası, seçkinliğin konumunu belirleyecektir. Örneğin, azınlık konumundaki grubun siyasi iktidarı etkileyebilmesinden söz ediyorsak siyasi seçkinlerden; iş dünyasındaki etkileşimleri etkileyebilmesinden söz ediyorsak yönetici (örgütsel) seçkinlerden; sanat veya akademik dünyadaki değişimleri etkileyebilmesinden söz ediyorsak da entelektüel seçkinlerden söz etmiş oluruz. Zira her toplumda faaliyet alanlarına göre bu tür bölünmelerden bahsetmek mümkündür. Bu çalışma kapsamında ilgi alanımız ise "yönetici seçkinler" üzerinde olacaktır.

Tüm seçkin gruplarında olduğu gibi yönetici seçkinlerin de bazı yapısal özelliklere sahip olması gerektiğini öngörmekteyiz. İlk olarak, yönetsel gücü elinde bulunduran seçkinlerin süreklilik ve kısmen de olsa homojenlik gösteren bir grubun mensupları olması gerekmektedir. Bu seçkinlerden oluşan grubun, kendi içinde yerleşik ilişkilerden kurulu olması önemlidir. Buradaki yerleşik ilişkiler dışarıya tamamen kapalı bir grubu nitelemese de göreceli bir kapalılıktan söz edilebilir. Ancak, kritik nokta, bu grubun üyelerinin süreç içerisinde yerini, kendisi gibi başka bir seçkine bırakmasına dayanan bir dönüşümün mevcudiyetidir. "Seçkinlerin dolaşımı" adı verilen bu sürecin yavaş ve istikrarlı bir şekilde yaşanması beklenmektedir.

Bir diğel temel özellik ise seçkinler arasında oluşmuş ortak kimlik duygusudur. Seçkinlerin kendi üstün durumları hakkındaki düşünceleri, kendilerini kitlerden bilişsel olarak ayırmalarına ve farklılaştırmalarına neden olur. Seçkinlerin süreç içerisinde ortak yaşam alışkanlıklarına

(okullar, kulüpler, sosyal mekanlar, kültürel ortamlar, partiler v.s.) sahip olmaları, onların benzer grupların içinde yer almalarını ve dolayısıyla benzer değer yargılarına sahip olmalarını sağlayacaktır (Mills, 1974). Seçkinler arasındaki bu ortak seçkin kimliği ve bilinci, kitle tarafından da benzer şekilde algılanacak ve kitlelerin kendilerini seçkinlerden bilişsel olarak ayırmalarına neden olacaktır. Kitleler bu toplumsal kategorizasyon sürecinde seçkinleri izlemeyi ve taklit etmeyi düşüneneceklerdir (Baykal, 1963).

3. Seçkin Çalışmalarının Tarihi ve Kuramsal Dayanakları

Seçkinlerin kimler olduğuna geçmeden önce seçkin çalışmalarının kuramsal dayanaklarını tanımlamak faydalı olacaktır. Seçkin çalışmalarının kuramsal temellerini en genel anlamda toplumun doğasına ilişkin varsayımlarına göre sınıflamak mümkün olabilir. Kourvetaris (1996) tıpkı toplumsal eşitsizlik meselesinde olduğu gibi seçkin çalışmalarını da iki boyutta ele almıştır. Sosyolojik çalışmalardaki düzen – çatışma ikilemi aynı düzlemde seçkin çalışmalarında konservatif - radikal ikilemi şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir. Konservatif bakış açısı Mosca (1939) ve Pareto (1935) gibi klasik seçkin kuramcılarının görüşleriyle şekillenmiş, Weber ve Michels'in (2001) çalışmalarıyla geliştirilmiş bir bakış açısıdır. Radikal bakış açısı ise bir radikal yapısalcı olan Mills (1974) ve Domhoff'un (1967) çalışmalarından güç almıştır. Daha sonraki süreçte, bu iki bakış açısının yanında temeli klasik çoğulcu bakış açısına dayanan ancak daha sonradan "seçkin çoğulculuğu" (elite pluralism) olarak kavramsallaştırılan (Mizruchi, 1992: 15) bir bakış açısı daha gelişmiştir.

Konservatif bakış açısına göre seçkin modeli iki önemli özellikten oluşmaktadır (Kourvetaris, 1996: 15). Bunlar, (1) seçkinlerin doğal bir üstünlüklerinin olduğu, (2) toplumsal düzenin ve ahengin sürdürülebilirliği için seçkinlerin vazgeçilmez kişiler olduğu düşüncesidir. Zira konservatif bakış açısına göre kitleler yetenekleri anlamında tutarsız ve güvenilmez kişiler oldukları gibi toplumsal yaşamda önemli değişiklikleri başaracak güce ve kudrete de sahip değildirler. Bu nedenle seçkinler, toplumun etkin bir şekilde yönetilmesi ve düzenin devamlılığı açısından gerekli olarak görülürken; seçkin olmayanlar yönetmel meselelere karşı duyarsız ve herhangi bir müdahalede bulunma yeteneğine sahip olmayan konumda tanımlanmıştır. Kourvetaris'e (1996: 15) göre konservatif bakış açısı seçkinleri, yalnızca doğal üstünlükleri ve vazgeçilmezlikleriyle değil, aynı zamanda demokratik toplumların bir yapı taşı olarak görmektedir ve bu bakımdan seçkin kuramının, "demokrasinin seçkinci kuramı" olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Seçkin kuramının demokratik bir görünümde değerlendirilmesi konservatif bakış açısının temelini oluşturmaktadır. Toplumsal ve politik mevkilerin üst pozisyonlarında yer alan bu kişiler, toplumsal değişimin kaynağı oldukları gibi, çoğu zaman farklı birey ve grupların verdikleri oylarla demokratik bir süreçte o noktalara seçilmişlerdir. Seçkinlerin amaçları, yenilikçi fikirler ve programlardan oluşmaktadır ve sahip oldukları kaynaklarla (bilgi, insan, medya veya finansal kaynaklar gibi) bu programları yönettikleri toplulukların faydasına kullanırlar.

Konservatif seçkin kuramcılarının tersine radikal seçkin kuramcıları, seçkinlerin azınlık olmalarına rağmen çoğunluk adına karar vermeyi kendilerinde hak görmelerini eleştirmektedir. Seçkinlerin toplumsal yaşamdaki konumlarına karşı olumsuz bir tavır takınmaktadırlar ve kitlelerin güvenilmez ve yeteneksiz olarak tanımlanmasını eleştirmektedirler. Bununla beraber, radikal bakış açısına göre seçkinler, çoğunlukla toplumlar üzerinde baskı kaynağı oluşturup kitleleri kullanarak toplumsal eşitsizliğin ortaya çıkmasına

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

neden olurlar. Daha açık bir ifadeyle, seçkinler, kitleler üzerinde bir baskı mekanizması oluştururlar. Andersen ve Taylor'a (2006: 219) göre toplumsal yaşamda birtakım kaynakların dağılımındaki eşitsizlik, seçkin bir sınıfın ortaya çıkmasına yol açtığı gibi kanunların uygulanmasında kontrole dayalı bir değer sistemi de yaratır. Seçkinlerin varlığı toplumda gücün eşitsiz bir şekilde dağılımının ve aynı döngüde devamlılığının bir garantisidir. Daha açık bir ifadeyle, seçkinler, kendi konumlarını meşrulaştırma sürecinde toplumsal değerleri düzenlerler veya manipüle ederler. Vanfossen'e (1979) göre de seçkinlerin, kitleler üzerinde oluşturduğu bu mekanizma; (1) ceza ve zorlamaya dayalı bir güç kullanarak, (2) kitlelerin sahip olduğu değerleri kendi çıkarı doğrultusunda meşrulaştırarak ve (3) kitlelerin özellikle eğitim fırsatını elde etmedeki sıkıntılarını müteakip geleceğe yönelik beklentilerini düşürerek ortaya çıkmaktadır (aktaran; Kourvetaris, 1996: 12). Dolayısıyla, radikal seçkin kuramı, ortak paydada seçkinleri bir baskı mekanizması olarak görmekte ve toplumsal eşitsizliğin sürdürülmesinde etkileri olduğunu ileri sürmektedir.

Dayandıkları paradigmadan kaynaklı olarak karşıt savlar geliştiren bu iki bakış açısına ek olarak sonraki süreçte çoğulcu bakış açısı da güç kazanmıştır. Çoğulcu bakış açısı en genel tanımıyla seçkinleri, farklı çıkarların temsilciliğini üstlenmiş ve bunun için gerek birbirleriyle gerekse de devletle mücadeleye girmiş liderler olarak görmektedir (Marsh, 1985: 64). Seçkinler bu bakış açısına göre, birbirleriyle karşıt görüşlere sahip; ancak, toplumsal fayda adına bu rekabeti kullanarak farklı çıkarların savunucuları olma yetkisini elinde bulunduran kişiler olmuşlardır. Daha açık bir ifadeyle, seçkinler, birbirleriyle pazarlık, müzakere içinde olan ve farklı grupların temsilciliğini yaparak demokrasiyi sürdürülebilir kılan kişilerdir (Dahl, 1966). Dolayısıyla, ortak paydada çoğulcu yaklaşım yönetime katılımı, konservatif ve radikalcilerin tersine, az sayıda seçkinden alıp çoğunluğun temsilcisi olan görece biraz daha fazla sayıda seçkine bırakmaktadır.

Bu üç bakış açısı seçkin konulu çalışmalarda farklı seçkin tanımları geliştirmişlerdir. Konservatif, radikal ve çoğulcu bakış açılarının her biri süreç içerisinde yanlarına yandaş toplamayı başarmıştır. Ancak, seçkin kuramına yönelik gerçekleştirilen kuramsal çalışmaları gerek örgüt yazını gerekse de sosyoloji yazınındaki diğer çalışma alanlarıyla karşılaştığımızda kuramsal bilgi birikiminin daha az ilerlediği ve çoğunlukla birbirini tekrar eder nitelikte sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Seçkinliği kavramsal açıdan tartışan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun "tarihsel sürece dayalı" olarak (örneğin klasik seçkin kuramı – çağdaş seçkin kuramı şeklinde) bir ayrım da bulunduğu görülmektedir. Bu ayrım da şüphesiz ki önemli çıkarımlar sunmaktadır; ancak, asıl mesele seçkin kuramını oluşturan paradigma temelli farklılıklardan ortaya çıkmaktadır. Zira seçkin kuramcılarının seçkinleri tanımlama tarzları, bu paradigmanın aynası olan bakış açılarına göre de farklılaşacaktır. Dolayısıyla bu bölümde üç bakış açısı, seçkinleri tanımlamada kullanmış oldukları temel varsayımlar üzerinden tartışılacaktır.

Konservatif, radikal ve çoğulcu bakış açısının, seçkinleri kavramsallaştırmada üzerinde durduğu "ortak noktalara farklı söylemler" dört noktada özetlenebilir; (1) seçkinlerin doğasına ilişkin varsayımlar, (2) seçkinlerin temsilciliğine ilişkin varsayımlar, (3) seçkinlerin dolaşımına ilişkin varsayımlar ve (4) seçkinler arası ağ ilişkilerine ilişkin varsayımlar. Bu dört varsayım konservatif ve radikal seçkin kuramcıları tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır.

3.1. Seçkinlerin Doğasına İlişkin Varsayımlar

Seçkinlerin doğasına ilişkin varsayımların odak noktası toplumsal yaşamda seçkinlerin nasıl algılandıkları ve seçkinlere ne denli ihtiyaç duyulduğu üzerine yoğunlaşmıştır. Temelini işlevselci yaklaşımdan alan konservatif bakış açısı, daha önce de değinildiği üzere, seçkinlerin toplumda doğal bir üstünlüklerinin olduğunu ve toplumsal yaşamın düzen içinde devamlılığı açısından bu hiyerarşik farklılaşmanın gerekli olduğunu savunmaktadır. Seçkinler, sahip oldukları doğal üstünlükleri sayesinde azınlık konumunda olmalarına rağmen önemli kararları (ki bu çoğunlukla çeşitli örgütsel yapılarda ortaya çıkar) alacak güce sahip şahıslardır. Çoğunluk konumunda olan kitlelerse toplumlarda gözle görülür büyük değişimlerin kaynağı olmadıkları gibi bunu başarmak konusunda ne yetenekleri ne de güvenilirlikleri yeterlidir. Diğer yandan temelini çatışmacı yaklaşımdan alan radikal seçkin kuramcıları ise konservatif bakış açısının korumacı anlayışını eleştirmekte ve seçkinlerin doğasında bir güce sahip olma isteğinin bulunduğunu ve bu gücü, fayda sağlama adına kitleler üzerinde kullanma arzusu olduğunu belirtmektedirler (Mills, 1974). Dolayısıyla seçkinlerin doğası, konservatif bakış açısına göre, toplumsal düzen için gerekli ve temelini üstün özelliklerden (eğitim, aile, servet, ilişkiler ağı v.s.) alan bir güç olarak nitelendirilirken; radikal bakış açısına göre güvenilmez olarak tanımlanan, kitleleri sömürme ve onlardan faydalanma amacıyla kullanılan bir hiyerarşi mekanizmasıdır. Çoğulcu bakış açısı ise seçkinleri, farklı çıkarların temsilciliğini üstlenmiş ve bunun için gerek birbirleriyle gerekse de devletle mücadeleye girmiş liderler olarak görmektedir (Marsh, 1985: 64). Bu bakış açısına göre seçkinler, temsil ettikleri gruplar için sorumluluk sahibi ve güvenilir olan; grup dışından seçkinlerle rekabet halinde ve çıkar çatışması içinde olan kişilerdir.

3.2. Seçkinlerin Temsilciliğine İlişkin Varsayımlar

Seçkinlerin, seçkin konumlarını sürdürmeleri, onların temsilcilikleriyle yakından ilişkilidir. Seçkinler, sembolik ve işlevsel anlamda temsilci olmak durumundadırlar. Seligman'a (2005: 360) göre seçkinler, halktan çok ayrı bir konumda olmaları durumunda, geleceğe yönelik amaçlarını gerçekleştirmede gerekli olacak kitle desteğini ve katılımını tehlikeye sokacaklar; çok fazla halka nüfuz ederlerse de temsilcilikteki etkinliklerini kaybedeceklerdir. Zira seçkinlerin temsilciliği, aynı zamanda onların meşruiyetini doğrudan belirleyen bir etkidir (Dekmejian, 1975: 6).

Seçkinlerin temsilciliğine ilişkin varsayımlar açısından üç yaklaşım incelenecek olursa ortak noktada kitlelerin nasıl ve ne şekilde temsil edildiği soruları ön plana çıkmaktadır. Radikal seçkin kuramcıları, belirli bir topluluğun üst kademesinde yer alan bu seçkinlerin nasıl oluyor da kendilerinin veya bazı ayrıcalıklı kişilerin çıkarlarını değil de toplumun çıkarını ön plana alacağı sorusuna şüpheyle yaklaşmaktadırlar. Zira bir topluluğun veya bir örgütün yönetilmesi sürecinde seçkin sınıf fayda sağlama adına kendi çıkarlarını azami düzeye çekmek isteyecektir. Ayrıca seçkinler, kitlelerin taleplerini bilmedikleri için onların haklarını gözetme ve kollama istekleri de oluşmaz. Diğer yandan konservatif ve çoğulcu seçkin kuramcıları ise ortak paydada seçkinlerin, çoğunluğun temsilcisi olduğunu öne sürmektedir.

Konservatif seçkin kuramı, seçkinleri, çok sayıda kişi adına karar verme ve yönetme kudretine sahip temsilciler olarak kabul etmektedir. Useem (1984) ve Pettigrew'e (1992) göre, seçkinlerin örgütsel yaşamdaki varlığı, toplumsal bir üst sınıfın temsilcisi olmasından dolayı

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

önemlidir. Bu iki konservatif seçkin kuramcısı, diğer konservatifler gibi seçkinlerin temsilcilik gücünün kitle için önemli ve vazgeçilmez olduğunu savunmaktadır. Oysa Michels'in (2001) "Oligarşinin Tunç Kanunu" (the iron law of oligarchy) ilkesine göre, seçkinler veya seçkin gruplar, sınıfların temsilcisi örgütlenmeler olarak kabul edilemezler. Çünkü bu türden örgütlenmelerde bile oligarşik ve hiyerarşik bir yapılanma mevcuttur. Kararlar ve eylemler genellikle, o örgütlenme içinde en üst konumları işgal eden çok az sayıdaki bireylerce kararlaştırılmaktadır. Çoğunlukla karar verici ve yön verici konumdaki bu bireylerin çıkarları, örgüt üyelerinin genel çıkarlarından çok daha farklı olabilmektedir.

Çoğulcu seçkin kuramcıları da konservatiflerle benzer şekilde seçkinlerin temsilciliğine inanmaktadır. Çoğulcu seçkin kuramı, toplumu oluşturan bireyleri, bürokrasiyi ve çıkar gruplarını da toplumsal aktörler olarak kabul etmekte ve çok sayıda grubun temsilcisi olarak çok sayıda seçkin öngörmektedir. Liderliğin seçkinler tarafından yürütülmesinde konservatiflerle hemfikir olmalarına rağmen, bu gücün tek ve bütünsel bir seçkin kontrolünde olmasına karşı çıkmaktadırlar (Marger, 1981: 48). Bunun yerine, rekabet halinde ve "farklı çıkarların temsilcisi" konumunda olan bir seçkin modelini savunurlar (Marger, 1981: 48). Ayrıca çoğulcular, liderlerin seçkin konumuna gelme gerekçesini çeşitli toplulukların temsilciliğini başarılı bir şekilde yürütmelerine bağlamışlardır (Seligman, 2005: 618). Dolayısıyla çoğulcu yaklaşımda seçkin temsilciliğinin temel vurgusu, farklı çıkarların temsilcisi olarak seçkinlerin konumudur.

3.3. Seçkinlerin Dolaşımına İlişkin Varsayımlar

Üçüncü varsayım, seçkinlerin dolaşımına ilişkindir. Seçkinlerin dolaşımı, Pareto'nun (1935) ilk olarak kullanmış olduğu bir kavramdır. Pareto (1935) seçkinlerin dolaşımını iki kapsamda betimlemiştir; (1) seçkinler ile seçkin olmayanların toplumsal süreçte yer değiştirdikleri bir hareketlilikle (2) seçkinlerin yerini başka seçkinlerin aldığı bir hareketlilikle. Ancak temel ilgi alanı daha çok bunlardan ilki üzerinde yoğunlaşmıştır. Seçkinlerle seçkin olmayanlar arasında yer değişikliğine vurgu yapan bu hareketlilik, konservatif seçkin kuramcıları arasında da farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Pareto'nun (1935) temel savı seçkin olmayan kesimin sahip olduğu özelliklerin süreç içerisinde daha nitelikli bir görünüm kazanmasıyla ortaya çıkacak dengesizlik durumunda yatmaktadır. Zira Pareto (1935), toplumların yönetenlerle yönetilenler arasındaki bir "dengeden" ibaret olduğunu ortaya koymaktadır ve bu dengenin ancak seçkin olmayan kesimde nitelikli öğelerin çoğalmasıyla bozulacağını savunmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, bireylerin süreç içerisinde elde ettikleri niteliksel kazanımlar onların seçkin sınıfa terfisinde önemlidir. Çeşitli sebeplerle, yönetici sınıfta olan seçkinlerin, yeteneklerini ve güçlerini kaybetmeleri veya güçsüz ve yeteneksiz olanların yönetici sınıfa girmeleri durumunda toplumsal denge bozulacaktır (Baykal, 1963: 28). Bu sebeple yönetici seçkinlik daima yavaş ve sürekli bir değişme halindedir.

Pareto'ya (1935) göre seçkin olmak bir yetenek işidir ve bu babadan oğula aktarılan bir şey değildir. Bu, tıpkı ünlü bir ressam veya akademisyen olan babanın oğlunun, entelektüel seçkin olarak değerlendirilemeyeceği sonucuna benzer. Çünkü, seçkin bir kişinin çocukları yeteneksiz olabileceğinden, toplumda eski seçkinler ile seçkinliğe aday konumundakiler arasında bir dolaşımın ortaya çıkması muhtemeldir.

Pareto'nun (1935) seçkinlerin dolaşımını açıklarken bireylerin niteliklerine yaptığı vurgu, onun daha mikro düzeyde bir açıklama sağladığının kanıtıdır. Pareto'nun (1935) tersine Mosca (1939) ve Schumpeter (1955), daha makro düzeyde bir açıklama yapmışlardır. Mosca (1939) bireylerin psikolojik karakteristiklerine çok fazla atıf yapmamakla birlikte toplumsal koşullara gönderme yapmaktadır. Ona göre seçkinlerin dolaşımı, ülkeler için kritik öneme sahip siyasal ve yönetmelere ve dalgalanmalara paralel olarak, farklı düzeylerde seçkin olmayan kesimlerin kendilerini yönetmelere kademelerde kabul ettirmeleriyle ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir toplumda yeni gelir dağılımlarının, dini görüşlerin veya fikir akımlarının ortaya çıkması mevcut yönetici sınıfın yapısal özelliklerinde bir değişim yaratabilecektir. Schumpeter (1955) ise benzer şekilde seçkin sınıfların işlevlerini etkileyen yapısal değişikliklerin daha kritik öneme sahip olduğuna değinmiştir. Dolayısıyla gerek Mosca (1939) gerekse de Schumpeter (1955), toplumlarda meydana gelen ekonomik ve kültürel değişikliklere paralel olarak yeni kümelerin ortaya çıkabileceğini ve süreç içerisinde bu kümelerin güç kazanarak yönetmelere anlamda etkinliklerini artırabileceğini söylemektedir. Daha açık bir ifadeyle seçkin dolaşımı, bireysel yetenek ve karakter farklılıklarından ziyade, toplumsal süreçte ortaya çıkan değişimlerin sınıf yapılarında yarattığı farklılıktan ileri gelmektedir.

Bottomore'a (1997: 58) göre, birçok konservatif seçkin kuramcısı, bazı bireylerin toplumsal sınıflarını değiştirebilmesine veya seçkinler ile seçkin olmayanlar arasında yer değişiklikleri yaşanabileceğine dikkat çekmesine rağmen en çok bilme gereksinimi duyduğumuz bir noktayı es geçmektedir. Buna göre seçkin kesimin oran olarak ne kadarının toplumun alt tabakalarından geldiği ve alt tabakalardan yükselabilenlerin hangi niteliklerle veya etkilerle bunu sağladığı soruları önemlidir. Bottomore'a (1997: 63-64) göre, bu sorulara cevap bulabilmek, çeşitli güçlükler içerse de yönetici konumundaki bireylerin adım adım niteliksel açıdan izlenmesi ve özellikle bu yönetici kesimin siyasal iktidardan pay koparabilme süreçlerinin dahil olunan bağlama göre incelenmesi, seçkinlerin sahip oldukları nüfuzla ilişkin önemli bilgiler sağlayacaktır. Dolayısıyla, belirli bir bağlama ilişkin tarihsel süreçler, seçkin olmayanların seçkin konumuna yükselmelerinde yol gösterici olacaktır.

Mosca (1939), Schumpeter (1955) ve Lipset ve Bendix (1992) gibi konservatif seçkin kuramcılarının öncüleri, seçkinlerin dolaşımı konusunda radikal seçkin kuramcılarının temel tezlerine yakınsayan bir bakış açısına sahip oldukları gözlenmektedir. Ancak, bu yaklaşımın yaratacağı tehlikenin farkında olduklarından, bazı noktalarda düşüncelerini ayrı tutmaktadırlar. Örneğin, Mosca'nın (1939) bir toplumda yeni gelir dağılımlarının, dini görüşlerin veya fikir akımlarının ortaya çıkmasının, mevcut yönetici sınıfta yapısal bir değişim yaratabileceği düşüncesi, Marx'ın sınıflar arası çatışma yaklaşımına benzeyen bir içeriktedir. Benzer şekilde Schumpeter (1955) de üst tabakaların yer değiştirmesini çoğunlukla ekonomik koşullardaki keskin değişimlerle açıklarken Marxist bakış açısının ekonomik tabanlı sınıf tanımlamasına benzeyen bir tanımlama yapmıştır.

Marxist bakış açısını temel alan radikal seçkin kuramcıları, seçkinlere daha eleştirel bir gözle bakmakta ve özellikle kapitalist toplumlarda toplumsal sistemlerin daha kapalı olmasından kaynaklı olarak seçkinliğin nesilden nesile aktarılmasının daha mümkün olduğunu belirtmişlerdir (Kourvetaris, 1996: 82). Daha açık bir ifadeyle, seçkinlik konumu varlıklı ailelerde doğan bireylerin, kendilerinden sonraki nesile bu ayrıcalıklı konumu aktardığı bir süreci ifade etmektedir. Bu nedenle radikal seçkin kuramcılarına göre seçkinlerin dolaşımı,

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

varlıklı seçkin ailelerin bir üyesi olmaya bağılı olarak değişebilecektir. Lipset ve Bendix'e (1992: 40) göre Almanya, İngiltere, Hollanda, İsveç, İsviçre, ABD gibi ülkelerde seçkinlerin dolaşımına yönelik yapılan bilimsel araştırmalarda, yönetici seçkinlerin %60'ının aileden gelen ve nesilden nesile aktarılan bir özellik, yaklaşık %15'inin ise alt kesimden, kendi bireysel yetenekleriyle bu konuma eriştikleri görülmüştür. Dolayısıyla yöntemsel belirsizlikleri olan (Lipset ve Bendix, 1992: 40) bu çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlar, radikal seçkin kuramcılarının temel tezini, yani miras yoluyla seçkinliğin sürdürüldüğü düşüncesini desteklemiştir. Ayrıca, benzer sosyal sınıflarda yer alan aileler arasındaki evliliklerin, bu seçkin konumun sürdürülebilirliğini desteklediği söylenebilir. Bunun en güzel örneği, dünyanın en büyük seçkin ailelerinden ikisi olarak gösterilen Rothschild ve Ephrussi aileleri oluşturmaktadır. Rothschild ailesi 19. Yüzyılın başından itibaren önce Avrupa daha sonra da dünya kapitalizminin ve para piyasalarının kalbinde yer almıştır. Yahudi kökenli seçkin ailelerden birisi olan Ephrussi ailesinin Maurice Ephrussi isimli veliahdı, Paris'teki James Rothschild'in oğullarıyla yakın arkadaşlığını aynı aileden Béatrice Rothschild ile evlenmesiyle sonuçlandırmıştır. 1883 yılında gerçekleşen bu evlilik, Azerbaycan petrolünün işletim hakkına sahip Ephrussi ailesinin Bolşevik devriminde yok olmasını engellemiştir. Rothschild ailesinin Paris'teki bağlantıları, Ephrussi'lerin basın sektöründe gelişmelerini sağlamıştır. Rothschild ailesi sadece Ephrussi'ler gibi zengin yahudi ailelerle değil, seçkin Protestan ailelerle de işbirliği ve evlilikler gerçekleştirmiştir. Goldsmith ailesi de buna örnektir. Ben Goldsmith özellikle 1987'de kendisini finansal dünyadan çekmeye hazırlarken, Lord Jacob Rothschild'in desteğiyle dünyanın en büyük tütün işletmecisi British American Tobacco'ya teklif vermiştir. Ticari ilişkiyle başlayan bu yakınlaşma kısa bir süre sonra Ben Goldsmith'in Kate Emma Rothschild ile evlenmesiyle sağlamlaşmıştır.

Seçkinlere ilişkin çalışmaların birçoğunda üst sınıfların tamamının seçkin olarak ele alındığı dikkati çekmektedir. Seçkin içerikli ve başlıklı birçok çalışmanın örnekleme üst sınıf bireylerden oluşturulmuş ve bu kişi ve aileler, çalışmanın başında seçkin statüsüne sahip olduğu varsayılmıştır. Üst sınıfta yer alan ailelere mensup bireylerin her birinin seçkin olamayacağı varsayıldığında evlilikler yoluyla bu kişilerin seçkin bir konuma gelip gelemeyeceği sorusu daha da önem kazanmaktadır. Zira erken dönem çalışmaları yönetici üst sınıfların tamamını seçkin olarak addetmesi sebebiyle, böyle bir soruyu sorma gereksinimi duymamıştır. Oysa günümüzde üst sınıfları temsil eden birçok aile seçkin konumunda sınıflandırılacak aile üyelerine sahip olmayabilmektedir. Özetle, radikal seçkin kuramcılar ailevi ilişkilere dayanan bir seçkin dolaşımını öngörürken; konservatif seçkin kuramcılar, kişilerin eğitimle geliştirdikleri bireysel yeteneklerine ve o ülke içindeki ekonomik, kültürel ve siyasi bağlamdan kaynaklı fırsatlara dayanan bir seçkin dolaşımına vurgu yapmaktadır.

Radikal seçkin kuramcılarının biri olan Burnham (1941) ise seçkinlerin dolaşımına bir başka boyut getirmiştir. Örgüt yazınında da seçkinlere yönelik ilk katkıyı sağladığı bilinen Burnham'a (1941) göre, toplumsal yaşamda önemli kurumlar kökten bir değişim sürecindedir ve bu değişim yeni örgütlerin eskilerin yerini almasına sebep olmaktadır (Parry, 2005: 67). Geçmiş süreçte yapılan, belirli sosyal veya siyasi kurumlara bağılı olan ve belirli ideolojileri temsil eden kapitalist sınıflar bu değişimin neticesinde yerlerini yönetici sınıflara bırakacaklardır. Aslında Burnham'ın (1941) da temel tezi "iktidar ve gücün" tarihsel süreçte "burjuva sınıftan" "yönetici sınıfa" doğru el değiştirmesine işaret etmektedir (Baykal, 1963: 59). Burnham (1941), "Yönetimsel Devrim" (The Managerial Revolution) adını verdiği çalışmasıyla, mülkiyete dayalı olarak toplumda etkin olan ve sahip olduğu güçle siyaseti ve hukuki yapıları etkileyebilen

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

burjuva seçkinlerinden yönetici seçkinlere doğru bir dönüşümün yaşanacağını ilk işaretini veren seçkin kuramcısı olmuştur (Baylis, 1974: 6).

Çoğulcu seçkin kuramcılarının seçkinlerin dolaşımına yönelik temel vurgusunu Kourvetaris (1996: 82) "hareketli seçkin" (mobile elite) kavramıyla özetlemiştir. Bu görüşe göre seçkinler, hangi ırk, soy, toplumsal sınıf veya kökenden geldiğine bağlı olmaksızın toplumda stratejik noktalara yükselebilirler. Daha açık bir ifadeyle, kişinin geçmişinden ziyade ne yapabileceği önemlidir. Zira seçkinler seçkin pozisyonları sahip oldukları yetenek ve teknik özellikleriyle başaracaklardır (Kourvetaris, 1996: 82). Dye ve Zeigler'e (2004: 11) göre seçkinlerin geçmişleri, onların sahip oldukları stratejik önemi anlamak açısından yeterli açıklama gücü sağlamaz. Sahip olunan eğitim düzeyi, politik sistemde birtakım hakların savunuculuğunu üstlenecek seçkinlerin önünü açacaktır (Young, 1979: 28). Cazenave'in (2007: 11) seçkin tanımı da çoğulcu seçkin kuramcılarını desteklemektedir. Buna göre;

Seçkinler, en az kolej düzeyinde, en çoksa yüksek lisans veya doktora düzeyinde eğitim almış kişilerden oluşmalı ki, halkın gözünde "profesyonel" olarak algılanabilsin. Buna ek olarak, toplumsal sorunları çözümede uzman olan bu kişiler, bu başarılarını bitirdikleri üniversitelerden almakta, buna bağlı olarak önemli örgütlerde istihdam edilmekte ve kendi alanlarında ve benzer pozisyonlardaki diğer üst düzey yöneticilerden de ayrılmaktadırlar.

Cazenave'in (2007) bu tanımı sadece eğitim düzeyine vurgu yapmakla kalmaz aynı zamanda alınan eğitimin kalitesine bağlı olarak da (seçkin kolej ve üniversiteler gibi) seçkinlerin kendileri gibi diğer üst kademedeki yöneticilerden ayrışacağını vurgular. Temelde bireylerin yetenek ve eğitimlerine vurgu yapan bu söylem, hangi sosyal sınıf içinde olursa olsun seçkin bireylerin varlığından bahseden çalışmalarla örtüşmektedir. Zira her sınıf veya tabaka, kendi içinde farklı seçkinler çıkarabilmektedir. Dolayısıyla, bireyin, orta tabakada dahi olsa seçkin statüsüne sahip olması ihtimal dâhilindedir.

3.4. Seçkinler Arası Ağ İlişkilerine İlişkin Varsayımlar

Seçkinler arasındaki ağ ilişkilerini konu edinen çalışmaların, iki ayrı yaklaşımı temel alan bir içeriğe sahip olduğu gözlenmektedir. Bu yaklaşımlardan biri, seçkinler arasında bir dayanışma, birliktelik ve etkileşim olduğunu savunurken, diğeri seçkinlerin birbirinden bağımsız olduklarını ve farklı çıkarların savunucuları olduklarını öne sürmektedir. Seçkinler arasındaki konsensusa vurgu yapan birinci tür çalışmalar "seçkin birlikteliği" (elite unity/integration) başlığıyla tanımlanırken, seçkinlerin birbirinden bağımsız çıkarların savunucuları olduğunu ileri süren çalışmalar "seçkin uyumsuzluğu/parçalanmışlığı" (elite disunity/fragmentation) başlığıyla konu edilmiştir. Eğer herhangi bir durumda, seçkin uyumsuzluğu veya parçalanmışlığından bahsediyorsak, kurumsal olarak ayrı, toplumsal olarak kıyaslanamaz ve politik olarak farklı ilişkiler ve bağlantılar aklımıza gelmelidir (Higley ve Moore, 1981: 582). İlginç bir şekilde, konservatif ve radikal seçkin kuramcılarının her ikisi de "seçkin birlikteliğini" savunurken, çoğulcu seçkin kuramcıları "seçkin uyumsuzluğunu" savunmaktadırlar.

Konservatif seçkin kuramcılarının göre seçkinler, sahip oldukları konumlarının devamlılığını diğer seçkinlerle karşılıklı dayanışma ve bağlılık içinde olmalarıyla, yani daha açık bir ifadeyle güçlü bağlardan oluşan sosyal ağ ilişkisiyle sağlarlar (Palmer ve Maher, 2005: 398). Seçkinler arasındaki bu ilişki, seçkin olmayanların psikolojik olarak kendilerini farklı bir şekilde (çoğu

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

zaman yaşam şekli ve kültürel düzeydeki farklılıkla artarak) kategorize etmeleriyle güçlenen bir kimliksel ayrışmaya dönüşür (Alvesson ve Robertson, 2006: 200–201; Marger, 1981: 65). Bu süreçte seçkinlerin kendilerine has yaşam şekilleri, davranış biçimleri ve kültürel özellikleri kitle (halk – seçkin olmayanlar) tarafından devamlı olarak takip edilir (Baykal, 1963: 11). Mosca (1939), seçkinler arasındaki bu (seçkin olmayanlara) kapalı ağ ilişkilerinin varlığını, seçkin olmanın sonraki nesillere aktarılması için gerekli olduğuna değinmiş ve gerek ekonomik ve gerekse buna bağlı entelektüel birikimin ancak bu kapalılıkla gelecek nesillere aktarılabilceğini söylemiştir (Baykal, 1963: 41–42). Mosca'ya (1939) göre, yönetici sınıfın en önemli özelliği, kendi aralarında teşkilatlı bir birlikteliğin olmasıdır. Mosca'nın (1939) teşkilatlı birliktelik tanımlamasında, doğası gereği kendiliğinden ortaya çıkan bir koruma içgüdüğü yatmaktadır. Yöneticilerin güçlerini servetlerinden aldığı bağlamlarda, servetin verasetle intikal ettiği düşünülürse, yönetici sınıfın bu serveti koruma içgüdüğüyle daha kapalı bir yapıya sahip olacağı öngörülmüştür. Sahip olunan eğitim düzeyi, ortak zevkler, ortak kulüplere ve topluluklara üyelikler gibi etkinlikler de bu kapalılığı güçlendirir. Servet temelli bu seçkinler arası birliktelik günümüz toplumlarında da seçkin aileler arası evliliklerin altında yatan nedenlerden bir tanesi olarak gösterilebilir (Lipset ve Bendix, 1992: 43).

Temelini Mosca'dan (1939) alan bu konservatif seçkin çalışmaları, günümüz örgüt yazınında da birçok yandaş toplamıştır. Özellikle birbirine bağlı yönetim kurullarını (interlocking directorates) konu edinen çalışmalarda (Zeitlin, 1974; Useem, 1984; Pettigrew, 1992; Clegg ve diğerleri, 2006) veya üst düzey yöneticiler arasındaki ilişkileri konu edinen kuramsal çalışmalarda (Bozoki, 2003; Windolf, 2002; Farazmand, 1999; Heemskerk, 2007), seçkinlik kavramı sahip olunan ağ ilişkilerindeki dayanışma ve birliktelikle ifade edilmiştir. Michels'e (2001) göre örgütlerin başındaki yöneticiler kapalı kapılar ardında kararlarını almakta ve bunu kendi aralarında oluşturdukları kapalı bir grup yapısıyla gerçekleştirmektedir. Ayrıca Michels (2001) yöneticilerin kendi aralarında oluşturdukları birlikteliğin, onlara, yönettikleri azınlığa karşı bir korunma mekanizması sağlayacağını vurgulamıştır. Yönetici azınlığın kitleye karşı pasif konuma düşmemesi önemlidir ve bunun sağlanabilmesi için seçkinler arası birliktelik önemlidir. Farazmand'a (1999: 351) göre ise, örgütlerin başındaki seçkinlerin çıkarları, toplumdaki diğer seçkinlerin çıkarlarıyla uyumlu olmak durumundadır. Bu uyum süreci ise seçkinlerin, sahip oldukları etkileşimleri ve bu etkileşimdeki politik faktörleri gerekli kılmaktadır. Farazmand'ın (1999) "örgütsel seçkinler" olarak yazına kazandırdığı bu tanımlaması, temelini Zeitlin'in (1974) aynı sınıfa mensup üst yöneticiler arasında ortaya çıkan "ilişkili ağ gruplarından" (interlocks) aldığı söylenebilir.

Mizruchi ve Bey (2005: 316) seçkinler arasında uyuma dayalı bir ilişkinin olmasına bir gerekçe olarak, seçkinlerin sahip oldukları benzer toplumsal geçmişleri öne sürmüşlerdir. Benzer toplumsallaşma sürecini tecrübe etmiş seçkinlerin birbirlerine yakınlaşmaları kolay olacaktır (Mizruchi ve Bey, 2005: 316). Bu durum, benzer kulüplere ve gruplara olan üyeliklerle ve benzer aktivitelerle desteklenecek ve buna bağlı olarak hayata olan bakış açıları benzer olacaktır.

Diğer yandan, radikal seçkin kuramına göre de seçkinler arasında bir birliktelik, dayanışma ve bağlılık ilişkisi mevcuttur. Bu bakış açısında, konservatif ve radikal seçkin kuramcıları hemfikir görünmektedirler. Ancak ağ ilişkilerini tanımlamalarında bazı farklılıklar da mevcuttur. Radikal seçkin kuramcılarının öncüsü olarak bilinen Mills'e (1974) göre, seçkinler tek bir iktidar

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

grubunu oluşturmaktadır. Mills'e (1974) göre toplumda çeşitli iktidar alanlarının sınırları sürekli genişleyerek bir merkezileşme sürecine yönelmektedir. Bu sebeple toplumda yönetmel kararların alınması tek bir iktidar grubunu gerekli kılmaktadır. Mills'e (1974: 21) göre bu iktidar grubu, örgütlerin başındaki önemli yöneticiler, siyasi liderler ve önemli askeri yöneticilerden oluşmaktadır. Bu kişiler arasındaki ilişkiler bir kümenin oluşmasına yol açar ve sıkı bağlarla kurulmuştur. Bu üç farklı konuma sahip aktörler, değişimsiz birbiriyle bir arada bulunarak hareket ederler. Mills'in (1974) "iktidar seçkinleri" tanımı Domhoff (1990) tarafından da destek bulunmuştur. Domhoff (1978; 1990), önemli yöneticiler, siyasi liderler ve önemli askerler üçgenini kabul etmekle birlikte; seçkinleri, örgütleri yöneten ve finanse eden üst sınıf bireyler olarak tanımlamış ve bunların birbiriyle ilişki içindeki gruplar olduklarını savunmuştur. Ancak, tüm üst sınıf yöneticilerin, seçkin olarak tanımlanmasının da mümkün olmayacağını vurgulamıştır. Domhoff'a (1978: 133) göre, toplumda gücün dağılımı ve yapısına yönelik analizler, toplumsal sistemin işlevinden fayda sağlayan bireylerden oluşan bir ağ düzenine varlığını kabul etmekle başlamalıdır. Bahsi geçen bu ağ düzenine kavramı ya kurumsal düzeyde; yönetim kurulunun sahip olduğu ilişki ağından ya da bireysel düzeyde; üyelerin sahip olduğu ilişki ağından türemiştir ve her iki ağ ilişkisi de bir "iktidar ağdüzenine" (power network) nitelenmektedir (Domhoff, 1978: 134).

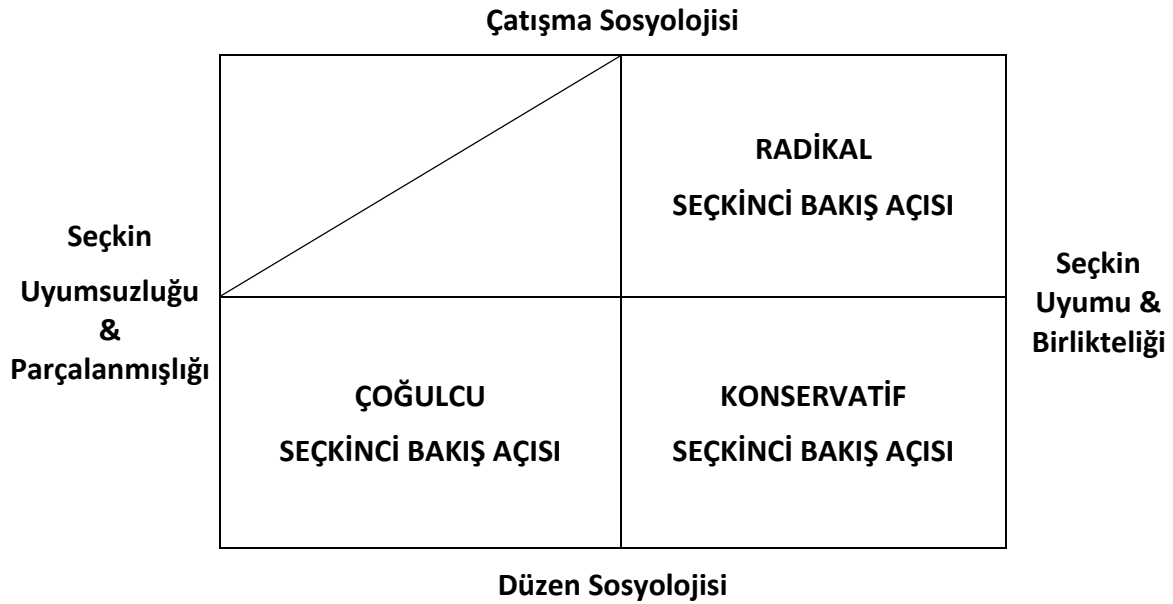
Domhoff'un (1978; 1990) iktidar ağdüzenine olarak tanımladığı seçkinler arası ilişkiler Mann (1986) tarafından daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Mann'e (1986: 2) göre, toplumsal gücün dört temel kaynağı bulunmaktadır. Bunlar; ideolojik, ekonomik, askeri ve politik ağdüzenekleridir. Bu ağdüzeneklerinden ekonomik ağdüzenine, çıkar sahibi yönetici sınıfın diğer sınıflar üzerinde baskı kurduğu bir seçkinler ağını nitelenmektedir (Mann, 1986: 24–25). Dolayısıyla Mann'e (1986) göre, seçkinler arasında temeli ekonomik nedenlere dayansa da bir ağ ilişkisi mevcuttur ve bunun temeli de bir uyum ve dayanışmayla sağlanabilecektir. Bir diğer radikal seçkin kuramcısı olan Burnham (1941) ise ilkel toplumlar dışındaki tüm toplumlarda halk üzerinde kontrol kurmuş sınırlı sayıda bireyden oluşan bir grubun varlığına dikkat çekmiş ve bu kontrolün devamlılığı açısından, kontrol grubunun birlikteliğinin önemli olduğuna değinmiştir (Baykal, 1963: 61-62). Burnham'a (1941) göre kontrol grubu sermayedarlar değil onlar adına örgütleri yöneten "yönetici seçkinlerdir".

Seçkinler arası ağ ilişkilerine ilişkin "çoğulcu seçkin kuramcılarının" temel varsayımları, konservatif ve radikal seçkin kuramcılarının temel varsayımlarından ayrılmaktadır. Çoğulcu seçkin kuramcılarının göre seçkinler, birbirinden bağımsız çıkarların savunucularıdır. Zira güç, toplumda rekabet halindeki çıkar grupları arasında bölüşülmektedir ve gruplar politik sürecin çekirdeğini oluşturmaktadır (Miliband, 2009: 26). McConnell'a (1966) göre, ABD'de hükümet üyeleri, "sınırsız özerkliğe sahip sınırlı sayıdaki seçkin aktörlerce" kontrol ve etki altına alınmıştır (aktaran; Kourvetaris, 1996: 85). Dahası, bu seçkin aktörler birbiriyle birçok konuda birlikte hareket etmezler. Her biri farklı çıkarların temsilcileridir. Bu sebeple seçkinlerden oluşan tek bir grubun varlığı söz konusu olmadığı gibi güç, kendi içlerinde farklı düzeylerde organize olmuş homojen gruplar arasında dağılmıştır (Smith ve Freedman, 1972: 63–64). Bu grupların temsilcisi konumunda olan seçkin aktörler hükümetle ve kendi grupları içinde işbirliği ve uyum gösteren; ancak, diğer grupların seçkin aktörleriyle karşıt çıkarlara sahip konumdadırlar (Smith ve Freedman, 1972: 64).

Cole'a (1955: 105) göre seçkinler, toplumsal yaşamın hemen her seviyesinde liderlik konumuna yükselmiş gruplardır. Bu tanım, klasik seçkin kuramcılarını takiben ortaya çıkan ilk çalışmalardan biri olması ve yaptığı seçkin tanımıyla kendinden öncekilerden belirgin bir şekilde ayrışması sebebiyle önemlidir. Zira seçkin tanımı ilk kez "grup" kavramıyla özdeşleştirilmiştir. Cole'a (1955) göre, toplumda tek bir seçkin profilinden bahsetmek mümkün olmadığı gibi toplumun her seviyesinin seçkin gruplar yaratacağını savunmuştur. Önemli olan seçkinlerin, toplumsal yapının farklı seviyelerinde liderlik etme kapasitesine sahip olmaları ve farklı çıkarların ve farklı faaliyet alanlarının temsilcileri olmalarıdır.

Seçkinler arasındaki güç ağına yönelik çoğulcu yaklaşımın temel vurgusu, seçkinlerin birlikte hareketini mümkün görmemektir. Seçkin grupların her biri farklı ve üyelikleriyle sınırlandırılmış etkilere sahiptir (Dahl, 1966). Bu sebeple seçkinler bütünlük olmaktan ziyade kendi amaçları doğrultusunda parçalanmış durumdadırlar (Evans ve Coen, 2003: 6). Dahl'a (1966: 183) göre, Mills'in (1974) iktidar seçkinleri arasındaki uyumu sağlamak çok kolay değildir; zira bu durum, seçkinleri tek bir amaç doğrultusunda birleştirmeyi gerekli kılmaktadır ve bunun sağlanması zaman alacaktır.

Şekil 1: Seçkinler Arası Ağ İlişkileri – Toplumun Doğasına İlişkin Varsayımlar

4. Seçkin Kuramı

Toplumsal yaşamda birtakım bireyler, diğer bireylere göre daha prestijli, ayrıcalıklı veya ekonomik anlamda daha iyi konumda olduğu gibi toplumdaki karar verme ve karar alma süreçlerinde daha hak sahibi bir konumda da olabilmektedir. Bu oluşumun bir sonucu olarak sosyal bilimciler, toplumda seçkin konumda olan bireylerin kimler olduğunu veya ne şekilde bu konuma geldikleri konusunda farklı bakış açıları geliştirmişlerdir. Seçkin kavramının tek bir tanımının mevcut olmamasından dolayı sosyal bilimler yazını birbirinden farklı birçok bakış açısı arasında tartışmaya sahne olmuştur. Bunun temel nedeni, evrensel olarak "seçkin" kavramının anlam kapsamı ve sınırlarının net olarak tanımlanamamasından ileri gelir ve analiz konusu olarak farklı model ve yapıların ortaya çıkmasına neden olur (Farazmand, 1999; 330).

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

Tanımlamalardaki farklılıklara rağmen, seçkin kuramcıları ortak bir noktada hemfikirdirler. Seçkin kuramına göre toplum; güç ve kudret sahibi azınlıklar ile yönetilen çoğunluklardan oluşmaktadır (Prethuis, 1974; Bottomore, 1997; Farazmand, 1999; Alvesson ve Robertson, 2006). Yönetici konumda olan güç ve kudret sahibi azınlık grup, toplumsal yaşamda kritik ve hayati kararların alınmasında etkiliyken, çoğunluk konumundaki halk kesimi ise bu kararları uygulayan kısmen güçsüz kesime işaret etmektedir.

Seçkin içerikli çalışmaları tarihsel süreçte incelediğimizde, seçkin kuramına yönelik söylemlerin, 1930'lu yıllarda Vilfredo Pareto'nun yazılarına dayandığı görülmektedir. Pareto'nun 1935 yılında tamamlamış olduğu "The Mind and Society" isimli kitabı, seçkin kuramının temellerini araştıran hemen her çalışmada "klasik seçkin kuramı" başlığı altında atıf yapılan ilk çalışma olmuştur. Pareto'yu takiben Gaetano Mosca'nın 1939 yılında çıkarmış olduğu "The Ruling Class" isimli kitabıysa ikinci çalışma olarak yazında yer almıştır. Aslında bu iki çalışmayla başlayan ve takiben Guttsman (1951, 1960), Mills (1974), Lasswell (2003) ve Michels (2001) gibi seçkin kuramcılarıyla devam eden bu süreç, "klasik seçkin kuramı" ve "radikal seçkin kuramı" olarak sınıflandırılmış ve kabul görmüştür. Bu ilk dönem seçkin kuramcıları geniş anlamda seçkinleri, ortak paydada, "belirli bir sınıfın üst kesimindeki bireyler" olarak tanımlarken, süreç içerisinde üzerinde hemfikir olunan tanımıyla seçkinler, "çoğunluğun kaderini ve yaşamlarını biçimlendiren politik ve yönetmel kararları harekete geçiren kişiler" olarak tanımlanmaya başlamıştır (Clegg ve diğerleri, 2006: 344; Burton ve Higley, 1987: 295). Aynı zamanda bu kişiler sahip oldukları kaynaklar itibariyle (bilgi, zeka, yetenek, kültür v.b.) toplumda yönetmel anlamda üst noktalarda yer alan kişiler olarak tanımlanmıştır (Merger, 1981: 65). Özellikle 1960'lı yılları takiben çoğulcu düşüncenin seçkin kuramına taşınmasıyla çağdaş seçkin kuramı anlayışı gelişmiştir. Bu dönemde iktidar sahibi azınlık konumundaki seçkinlerden, sayıca daha fazla ve farklı çıkarların temsilcisi olan seçkinlere bir dönüşüm yaşanmıştır.

Dolayısıyla ilk bakışta klasik seçkin kuramı ve çağdaş seçkin kuramı şeklinde bir ayrım dikkati çekmektedir ve bu ayrım birçok çalışmada (Berberoğlu, 2005; Marger, 1981) bu haliyle yer almıştır. Belirtmek gerekir ki seçkin kuramlarını sınıflamada tam bir fikir birliği sağlandığı söylenemez (Keller, 1991: 6). Zaten böyle bir kaygının olduğunu da söylemek çok doğru olmayacaktır. Seçkinler konusunda geliştirilen kuramlar temelde birbirinden farklı sorulara cevap aramak amacıyla ortaya çıkmışsa da bu durum, birbirlerini takip eden araştırmacıların aynı konu üzerinde aynı anlayışa sahip olamamalarına yol açmıştır (Baykal, 1963: 14). Kuramsal anlamda bir ortak zeminin yaratılmaması çalışmalarda metodolojik sorunları da beraberinde getirmiştir. Seçkinlere yönelik sayısal ölçümler için temel çıkış noktası olan seçkin kuramı, dalgalı içeriği nedeniyle hatalı ölçümlerin ortaya çıkmasına yol açmış; seçkinler kimi zaman yönetmel mevkileriyle kimi zaman da ekonomik konumlarıyla özdeşleştirilmişlerdir.

Bir önceki başlıktan da hatırlanacağı üzere, seçkinlik olgusunu açıklamada üç farklı bakış açısının (konservatif, radikal ve çoğulcu) etkinliği görülmekteydi. Tekrar belirtmek gerekir ki bu ayrım, bilim adamlarının sahip oldukları paradigmalardan bir yansıması olarak ortaya çıkan farklı bakış açılarının sonucu niteliğinde bir ayrımdır. Yani bu ayrım seçkin kuramının sınıflaması değil, seçkin kuramcılarının paradigmalardan bağlı olarak ortaya çıkan zihinsel farklılıklarının bir sınıflamasıdır. Yine de yazında, klasik seçkin kuramının yanı sıra radikal ve çoğulcu bakış açılarının, seçkin kuramı kapsamında sınıflandığı görülmektedir. Örneğin, Lawson ve

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

diğerlerine (2006: 127) göre, seçkin kuramı; klasik seçkin kuramı, merkeziyetçi (üniter) seçkin kuramı, radikal seçkin kuramı ve çoğulcu seçkin kuramı olmak üzere dört alt başlıktan oluşmaktadır. Seçkinlik konulu çalışmaların en çok atıf alan isimlerinden birisi olan Etzioni-Halevy (1993) ise klasik seçkin kuramının yanı sıra demokratik seçkin kuramının varlığından bahsetmiş buna ek olarak “demo seçkin kuramı” adıyla yeni bir seçkin kategorisi daha oluşturarak, demokratik seçkin kuramına genişleme kazandırmıştır. Seçkin kuramı türlerine katkı yapmak amacını taşıyan başka araştırmacılar da olmuştur. Harding (1995: 35) normatif, siyasi ve radikal seçkin kuramı olmak üzere; Keller (1991) ise stratejik seçkin kuramı adıyla kurama yeni açılımlar kazandırmayı amaçlamıştır.

Berberoğlu (2005: 34), Marger (1981: 65), Jack (1974: 264), Baykal (1963: 15), Malešević (2004: 111) ve Kapani (2000: 111) gibi araştırmacılar ise, klasik ve çağdaş seçkin kuramı şeklinde daha yalın bir ayrımında bulunmuşlardır. Ancak, bu ayrımın, seçkin kuramcılar arasındaki temel farklılıkları iki basit kategoriye indirmesi ve iki kategori arasındaki sınırların çok belirgin olmaması gibi nedenlerden dolayı çok da kullanışlı olduğu söylenemez. Birbirleri arasında önemli farklılıklar bulunan kuramlar (örneğin, demokratik seçkin kuramı ile radikal seçkin kuramı) bu ayrımın aynı kategoride yer almaktadır. Bu tür ayrımlara daha çok sosyoloji kitaplarının bir bölümünü oluşturan seçkinlik konulu çalışmalarda rastlanmaktadır.

Bu çalışmada ise seçkin kuramları iki kategoride sınıflandırılacaktır. Bunlar;

(1) Üniter (Merkeziyetçi) Seçkin Kuramı

- a. Klasik Seçkin Kuramı
- b. Radikal Seçkin Kuramı

(2) Demokratik Seçkin Kuramı

Bu çalışma kapsamında bu ayrımın yapılmasındaki temel gerekçe ise seçkinleri tanımlamada bu iki seçkin kuramının birbirinden önemli noktalarda ayrılan söylemlere sahip olmasıdır. Yazındaki diğer seçkin kuramı sınıflamalarındaki temel ayrımların ne olduğu çok fazla netleştirilememiştir. Örneğin, birçok çalışmada klasik ve radikal seçkin kuramları birbirlerinden bağımsız iki seçkin kuramı gibi tanımlanmışsa da, bir önceki başlıkta da belirtildiği üzere seçkinlerin doğasına yönelik vurgusu haricinde çok keskin bir ayrımın olduğunu söylemek güçtür. Diğer yandan, bazı çalışmalarda ise çoğulcu seçkin kuramı şeklinde bir ayrım daha yapıldığı dikkati çekmektedir. Oysa, çoğulculuk bir bakış açısı olarak ele alındığında seçkin kuramının demokratik bir görünüm kazanmasına yol açmış ve bu sebeple “demokratik seçkin kuramının” ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Her ne kadar çoğulcu seçkin kuramı tabiri yanlış olarak kabul edilmese de biz bu çalışmada demokratik seçkin kuramı başlığını kullanmayı tercih edeceğiz. Buna ek olarak, klasik ve radikal seçkin kuramlarını “üniter seçkin kuramı” başlığı altında toplayacağız. “Üniter seçkin” terimi seçkin yazınında seçkinler arası birlikteliği ve uyumu niteleme anlamında kullanılmaktadır. Ancak, “üniter seçkin kuramı” terimi adıyla pek kullanıldığı görülmemektedir. Bu çalışmada klasik ve radikal seçkin kuramlarının üniter seçkin kuramı başlığı altında kullanılmasının temel nedeni, her iki seçkin kuramının da ortak paydada benzer özellikler taşımasıdır.

Özetle konservatif, radikal ve çoğulcu bakış açıları, yukarıda adlandırılan seçkin kuramlarının her birinin paradigmatik alt yapısını oluşturmaktadır. Her bir seçkin kuramı farklı

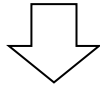
Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı.
Fiscaeconomia, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

paradigmaların bir ürünüdür. Bu ayırımın yapılması oldukça önemlidir. Zira yukarıda da değinildiği üzere, seçkin kuramının sanki farklı şeyleri içeriyormuş gibi çok sayıda alt kurama ayrıştırılması, kuramın güç kaybetmesine yol açmaktadır. Örneğin, Etzioni-Halevy'in (1993) kendi icadı olan "demo-seçkin bakış açısı" demokratik seçkin kuramının günümüz koşullarındaki bir güncellemesinden öteye geçmemektedir. Benzer şekilde Arslan'ın (2003) diğer seçkin kuramlarından nasıl ayrıştığını tam olarak ifade edemediği "seçkin ikinci seçkin kuramı" ve "seçkin ikinci demokratik seçkin kuramı" da klasik ve demokratik seçkin kuramlarından bir bakıma zorla türetilmiş sınıflamalardır.

Bu noktada önemli olan seçkin kuramcıları arasındaki paradigmaya bağlı farklılıklardır. Dolayısıyla, seçkin kuramında bir sınıflama yapılacaksa bu sınıflama, paradigmalar çerçevesinde, gereksiz yere dallandırılmayan daha kısıtlayıcı bir özellikte olmalıdır. Tablo 1, seçkinliğe ilişkin bakış açılarının temel varsayımlarını ve etkilediği seçkin kuramını göstermektedir.

Tablo 1: Seçkinliğe İlişkin Bakış Açılarının Temel Varsayımları ve Alt Kuramları

	KONSERVATİF SEÇKİN BAKIŞ AÇISI	RADİKAL SEÇKİN BAKIŞ AÇISI	ÇOĞULCU SEÇKİN BAKIŞ AÇISI
SEÇKİNLERİN DOĞASI	<ul style="list-style-type: none"> Seçkinlerin toplumda doğal bir üstünlükleri vardır Toplumsal düzen için hiyerarşik farklılaşma gereklidir Kitleler, toplumsal değişimlerin kaynağı olmadıkları gibi bunu başarmak konusunda ne yeteneklidir ne de güvenilirlerdir 	<ul style="list-style-type: none"> Seçkinlerin doğasında bir güce sahip olma isteği vardır. Bu gücü, fayda sağlama adına kitleler üzerinde kullanma arzusundadırlar Seçkinlik, kitleleri sömürme ve onlardan faydalanma amacıyla kullanılan bir hiyerarşi mekanizmasıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Seçkinler, farklı çıkarların temsilciliğini üstlenmiş ve bunun için gerek birbirleriyle gerekse de devletle mücadeleye girmiş liderlerdir Temsil ettikleri gruplar için sorumluluk sahibi ve güvenilir olan; grup dışından seçkinlerle rekabet halinde ve çıkar çatışması içinde olan kişilerdir.
SEÇKİNLERİN TEMSİLCİLİĞİ	<ul style="list-style-type: none"> Seçkinlerin örgütsel yaşamdaki varlığı, toplumsal bir üst sınıfın temsilcisi olmasından dolayı önemlidir 	<ul style="list-style-type: none"> Seçkin sınıf fayda sağlama adına kendi çıkarlarını azami düzeye çekmek isteyecektir Seçkinler, kitlelerin taleplerini bilmedikleri için onların haklarını gözetme ve kollama istekleri de oluşmaz Seçkinler veya seçkin gruplar, sınıfların temsilcisi örgütlenmeler olarak kabul edilemezler 	<ul style="list-style-type: none"> Çok sayıda grubun temsilcisi olarak çok sayıda seçkin bulunmaktadır. Gücün tek ve bütünlük bir seçkin kontrolünde olması doğru değildir. Rekabet halinde ve farklı çıkarların temsilcisi konumunda olan bir seçkinler
SEÇKİNLERİN DOLAŞIMI	<ul style="list-style-type: none"> Bireylerin niteliksel kazanımları onların seçkin sınıfa terfiinde önemlidir. Seçkin olmak bir yetenek işidir ve bu babadan oğula statü benzeri aktarılabilir bir şey değildir Ülkeler için kritik öneme sahip siyasal ve yönetsel değişimlere ve dalgalanmalara paralel olarak farklı seçkinler ortaya çıkmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Seçkinlik konumu varlıklı ailelerde doğan bireylerin, kendilerinden sonraki nesle bunu aktarmasıyla gelişir Benzer sosyal sınıflarda yer alan aileler arasındaki evlilikler, bu seçkin konumu devam ettirir. 	<ul style="list-style-type: none"> Seçkinler, hangi ırk, soy, toplumsal sınıf veya kökenden geldiğine bağlı olmaksızın toplumda stratejik noktalara yükselebilirler Seçkinler seçkin pozisyonları sahip oldukları yetenek ve teknik özellikleriyle başaracaklardır Eğitim düzeyi ve eğitimin kalitesi önemlidir Her sınıf veya tabaka, kendi içinde farklı seçkinler çıkarabilmektedir.
SEÇKİNLER ARASI AĞ İLİŞKİLERİ	<ul style="list-style-type: none"> Seçkinlerin kendi aralarında teşkilatlı bir birlikteliği vardır Bu birliktelik dışı göreceli olarak kapalı bir seçkin birlikteliğidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Seçkinler arasında bir birliktelik, dayanışma ve bağlılık ilişkisi mevcuttur Toplumda yönetsel kararların alınması tek bir iktidar grubunu gerekli kılmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Seçkinler, birbirinden bağımsız çıkarların savunucularıdır. Güç, kendi içlerinde farklı düzeylerde organize olmuş homojen gruplar arasında dağılmıştır Seçkinler bütünlük olmaktan ziyade kendi amaçları doğrultusunda parçalanmış durumdadırlar

SEÇKİN KURAMI	ÜNİTER SEÇKİN KURAMI		DEMOKRATİK SEÇKİN KURAMI
	KLASİK SEÇKİN KURAMI	RADİKAL SEÇKİN KURAMI	

Üniter kelimesi merkezîyetçi anlamına gelmektedir. Zira klasik ve radikal seçkin kuramlarında güç, merkezi konumda yer alan azınlık sayıdaki seçkinlerdedir. Oysa, demokratik seçkin kuramı daha çok sayıda çıkarın temsilcisi seçkinleri nitelemektedir. “Üniter seçkin kuramı” başlığına Lawson ve Garrod’un (2001: 260) “Dictionary of Sociology” adlı eserlerinde rastlamaktayız.

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetsel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

Lawson ve diğerleri (2006: 127) ise seçkin kuramlarını sınıflarken anti-demokratik seçkin kuramı adı altında “üniter seçkin kuramından” söz etmiş; ancak, klasik ve radikal seçkin kuramından bağımsız bir sınıfa dahil etmiştir. Oysa, bir sonraki bölümde de tanımlanacağı üzere üniter seçkin kuramı, radikal ve klasik seçkin kuramlarının birleşiminden oluşmaktadır.

4.1. Üniter (Merkeziyetçi) Seçkin Kuramı

Üniter seçkin kuramının en temel amacı toplumsal yaşamda gözlemlenen bir olguya yanıt aramak olmuştur: Nasıl oluyor da her yerde ve her zaman küçük bir azınlık çoğunluğu yönetmekte ve toplumdaki siyasi karar alma yetkisini kendi elinde tutabilmektedir (Vergin, 2003: 111). Bu baskın azınlık öyle ya da böyle bir doğal ayıklanma sürecini takiben çoğunluk içinden çıkar ve çoğunluk adına kararlar alır. Yönetsel kademelerin üst noktalarını işgal eden bu seçkinler, toplumsal yaşamda diğer gruplara nazaran bir güce ve etkiye sahiptir.

Bu kuramda güç, toplumun iktidar yapısı içindeki sayıca az fakat ayrıcalıklı bireylerden oluşan seçkin gruplarda yoğunlaşmış ve merkezileşmiştir (Presthus, 1964: 10). Bu seçkin grup diğer grupların bilmediklerini bilme ve yapamadıklarını yapma konumunda olmaları sebebiyle toplumsal yaşamda baskın konumdadırlar (Thoenes, 1966: 42). Ayrıca seçkinlerin sahip oldukları benzer toplumsal geçmişlerin, aralarında uyuma dayalı bir birlikteliğe (Mizruchi ve Bey; 2005) ve kapalı kapılar ardında yaşanan bir güç birliğine (Michels, 2001) yol açtığı söylenebilir.

Üniter seçkin kuramının altında iki temel seçkin kuramının yer aldığı, bu çalışmada öne sürülmektedir. Birçok çalışmada birbirlerinden ayrıştırmış gibi gösterilen klasik ve radikal seçkin kuramları yukarıda belirtilen noktalarda ortak özellikler taşımaktadır. Klasik seçkin kuramcısı olarak tanımlanan Pareto ile Michels arasında birçok yönden farklılıklar olmasına rağmen neden her ikisinin de klasik seçkin kuramcısı olarak kabul gördüğü net değildir. Öyle ki Michels, kendisiyle aynı kategoride sınıflanan Pareto ve Mosca ile aynı zaman diliminde bile çalışmalarını sürdürmemiştir. Michels ile aynı zaman diliminde seçkinlik konulu çalışmalar üreten Maisel, Nadel, Burnham, Lasswell, Guttsman ve benzeri araştırmacıların hangi kategoride sınıflandırılacağına ise hemen hiçbir çalışmada yer verilmemiştir. Seçkin kuramlarını sınıflamaya çalışan çalışmalar sürekli olarak Pareto (1935), Mosca (1939), Michels (2001), Mills (1974) ve Domhoff (1967) gibi seçkin kuramcıların çalışmaları üzerinde dönmektedir. Seçkin kuramları arasındaki sınırların netleştirilmesi bu araştırmacıların hangi kategoride sınıflandırılacağını tespit etmekte de faydalı olacaktır. Bunun yanı sıra yeni dönem çalışmalarında özellikle örgüt yazınında da etkinliği artan seçkin çalışmalarının (örneğin, Zeitlin, 1974; Pettigrew, 1992; Clegg ve diğerleri, 2006; Burton ve Higley, 1987; Farazmand, 1999) da mevcut sınıflamaya dahil edilebilmesi açısından seçkin kuramları arasındaki farklılıkların netleştirilmesi önemli görülmektedir.

4.1.1. Klasik Seçkin Kuramı

Klasik seçkin kuramı kapsamında sıklıkla Pareto (1935), Mosca (1939) ve Michels’in (2001) çalışmalarından söz edilmektedir. Bu çalışmaları klasik olarak sınıflanmasını sağlayan temel gerekçe, kendilerinden sonraki süreçte geliştirilen seçkin kavramı hakkında zamanlama olarak ilk, içerik olarak farklı olma özelliğini taşımasıdır. Bu farklılık yazarların seçkinleri tanımlamadaki söylemsel cesaretlerinden ileri gelmektedir. Klasik seçkin kuramcıların, söylemlerinde, sonraki araştırmacılara nazaran çok daha rahat ve cesaretli ifade gücüne sahip

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı.
Fiscaoeconomia, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

oldukları görülmektedir. Bunun birincil nedeni Pareto, Mosca ve Michels'in temel tartışma sorunlarını seçkinler oluşturmamaktadır. Daha çok toplum ve politika üzerine yürüttükleri söylemlerine ek olarak seçkin meselesini de tartışmışlardır. Bu sebeple seçkinlere yönelik öngörülerini daha cesaretli olmuştur. İkinci olarak da kendilerinden önceki süreçte seçkin yazınının boş olması ve dolayısıyla yazında öncü konumunda olmalarıdır.

Klasik seçkin kuramcılarını ilgilendiren en önemli soru, nasıl oluyor da her yerde ve her zaman azınlık sayıdaki bir grup toplumun çoğunluğu adına yönetmelere kararlar alma ve uygulama hakkına sahiptir? Buna ek olarak yöneten yönetilen ikileminde bu azınlık sayıdaki seçkinlerin toplumsal ve yönetmelere kararları almasındaki kaçınılmazlıktır. Yani bu durum siyasi bağlam fark etmeksizin kendiliğinden ortaya çıkan bir ayrıma işaret etmektedir. Dolayısıyla klasik seçkin kuramı yönetmelere gücü, toplumsal hareketliliğin kaynağı olarak görmektedir. Klasik seçkin kuramcılarının göre eşitsizlik sorunu toplumsal yaşamın değişmez bir verisini oluşturduğundan demokrasi adı altında biçimlenen tüm siyasi sistemler bir aldatmaca ve yanılsamadan ibaret olacaktır (Vergin, 2003: 112). Zira demokrasi erişilmesi çok da mümkün olmayan bir ideolojidir. Bu sebeple Marksist düşüncenin tam karşısında olan bir düşünceye sahiptir.

Bu çalışma kapsamında klasik seçkin kuramının anlatılma amacı sadece yazın hakkında bilgi sahibi olmak değildir. Daha önce de değinildiği üzere seçkin kuramları arasındaki sınırların netleştirilmesi gerekmektedir. Gerek seçkin kavramının gerekse de seçkin kuramının dalgalı ve netleştirilemeyen yapısı, bazı temel referans noktalarının tespitiyle asgari düzeye çekilebilir. Bu sebeple klasik seçkin kuramından başlayarak tüm seçkin kuramlarının ortak paydaları belirlenecektir. Bu düzeltme en çok yeni dönem çalışmalarının hangi kategoride sınıflandırılacağını anlayabilmek adına önem arz edecektir.

Pareto'nun (1935) seçkin meselesini ele alması "toplumsal denge" sorununu araştırırken ortaya çıkmıştır. Pareto'ya göre toplumlar farklı fiziki, ahlaki ve kültürel değerlere sahip bireyler ve gruplardan oluşmaktadır ve bu gruplar arasında karşılıklı bir ağ ilişkisine benzer ilişkiler mevcuttur. Bir grup ile diğer gruplar arasındaki ilişkiler sırasında bu gruplar arasında geçişler ve hareketler meydana gelmektedir. Bu hareketlilik toplumsal dengenin oluşması için gereklidir. Bu noktada Pareto (1935), toplumu iki kategoriye ayırmıştır; seçkinler ve kitleler. Pareto'nun (1935: 2027) seçkin tanımlaması belki de çalışmasının tamamındaki en tartışmalı unsurunu teşkil etmektedir.

"Toplumsal yaşamın farklı faaliyet dallarındaki bireylere tıpkı okul sınavlarındaki gibi puanlar vermek ve derecelendirmek gerektiğini varsayalım. En üstün seviyedeki bir hukukçuya 10 verilirken, hiç müşteri bulamayan 1 puan verilecektir. Budala olanlara 0.....dürüst olsun veya olmasın milyonlar kazanan bir kişiye 10, binlerce frank kazanan 6 verilecektir. Düşkünler yurdunda olup muhtaç olmayana 1, muhtaç olana 0 verilecektir.....polise yakalanmadan dolandırıcılık yapan dolandırıcıya elde ettiği servete göre 8-9 veya 10, polise yakalanana 1 verilecektir.....Toplumsal faaliyetlerin tamamı için böyle bir derecelendirme yapmak mümkündür."

Bu kapsamda değerlendirildiğinde kendi faaliyet dallarında en yüksek puanları alanlar seçkin olarak tanımlanmıştır. Daha açık bir ifadeyle seçkinlik vasfı, fiili bir üstünlükle eşdeğer tutulmuştur. Seçkinler hakkında toplumun olumlu veya olumsuz düşüncelerinin bir önemi

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

olmadığı gibi bu kişilerin ahlaki yollardan bu konuma ulaşım ulaşmadıklarına da bakılmaz. Önemli olan bireylerin, kendi uğraşı alanlarında fiili bir üstünlüğe sahip olup olmadıklarıdır. Öyle ki seçkin kişinin özellikleri arasında doğal bir üstünlüğe ve meziyete sahip olmalarından ötürü yaptıkları işlerde sıradan kişilere göre daha yüksek performans gösterebilmeleri yatmaktadır.

Pareto (1935: 2032), seçkin tabakasını da kendi içinde ikiye ayırmıştır. Buna göre seçkinler; yönetici seçkinler ve yönetici olmayan seçkinler olmak üzere iki türdür. Yönetici seçkin toplumun yönetiminde doğrudan doğruya veya dolaylı olarak önemli rol oynayan ve siyasi iktidar üzerinde etki sahibi olan kişilerden meydana gelir. Yönetici olmayan seçkinler ise siyasi iktidarla herhangi bir bağı olmadığı halde kendi alanlarında üstün yetenekli kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu iki seçkin grubun altında ise kitle (halk) yer almaktadır. Seçkin olmak bir yetenek işidir ve babadan oğula aktarılabilecek bir özellik değildir. Zira seçkin bir bireyin oğlu yeteneksiz olabilmektedir.

İşte biraz önce bahsedilen toplumsal denge, bir seçkin grubun, kitleden yükselerek gelen diğer bir grup veya bireyle yer değiştirmesi sürecini nitelendirmektedir. Farklı gerekçelere bağlı bazı seçkinlerin etkinliğini ve üstünlüğünü kaybetmesi ve bunların yerine aşağıdan yeteneksiz veya daha az yetenekli bireylerin gelmesi durumunda toplumsal denge bozulacaktır. Toplumsal yaşam güç sahibi yetenekli seçkinlerin yönetmel mevkilerde olmasını götürür. Toplumsal değişim de seçkinlerin dolaşımlarıyla meydana gelmektedir. Bu dolaşımı meydana getiren psikolojik faktörleri Pareto (1935), kurnazlık ve güç olarak tanımlamıştır. Zira bazı seçkinler kurnazlıkları sayesinde bazıları ise güçleriyle yönetmel noktalara gelirler. Kurnazlık yeteneğini kullanan bu seçkinleri Pareto (1935), "Tilkiler" olarak tanımlamıştır. Bunun dışında gücü ön planda tutan seçkinleri ise "Aslanlar" olarak tanımlamıştır. Toplum sürekli olarak bu seçkinler arasındaki yer değişikliğine sahne olmaktadır. Mevcut seçkinlerin çöküp yerlerini yeni seçkinlerin alması toplumsal yaşam için faydalıdır. Çünkü bu dolaşım yetenekli olanların yukarı doğru hareket etmesini kolaylaştıran ve imkân veren bir sistemi ortaya koyar. Böylece üst yönetmel noktalarda yetenekli seçkinler yer alır ve toplumun dengesini sağlayan da bu seçkinlerdir. Bu sebeple Pareto (1935), tam anlamıyla kapalı bir seçkin ağını kabul etmez. Seçkin grubun kapalı olması demek seçkin dolaşımının engellemiş olması demektir. Böyle bir engelleme sonucunda toplumsal krizler ve devrimler ortaya çıkacaktır.

Klasik seçkin kuramının diğer bir öncü ismi ise İtalyan bilim adamı Gaetano Mosca'dır. Mosca, çalışmalarında, Pareto'dan farklı olarak "yönetici seçkin" yerine "yönetici sınıf" kavramını kullanmıştır. Mosca'nın çıkış noktasını kitlenin yani halkın toplumsal yaşamdaki hareketlerini denetim altında tutan gerek hukuki gerekse de hukuki olmayan yollar oluşturmaktaydı. Dolayısıyla, bu süreç yaptırımın kaynağı konumundaki yönetenlerin analizini zorunlu kılmaktaydı. İktidarın sürekli olarak sınırlı sayıdaki azınlığın elinde olması, ancak o bağlam içindeki yöneticilerin tarihi süreçte incelenmesiyle anlaşılabilir. Mosca'nın (1939) temel düşüncesi bir bağlam içindeki siyasi yönetim şeklinin kitle üzerindeki etkilerinden ziyade herhangi bir siyasi sisteme bağlı olmaksızın her sistemde mevcut olan yönetici sınıfların etkilerine dikkat çekmektir. Zira en ilkel toplumdaki en gelişkin topluma kadar hemen her toplumsal yapıda iki temel sınıf ortaya çıkacaktır. Bu sınıflardan yönetmel iktidara sahip olan azınlık grup, sahip olduğu konumun bir getirisi olarak azami fayda sağlama amacını taşıyacaktır. Yönetilen konumda olan kitle ise teşkilatlı azınlık olarak nitelendirilen yönetici sınıf kadar

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

yetenekli olmaması ve teşkilatsız bir çoğunluk konumunda olması sebebiyle kontrolü yönetici sınıfa devretmiştir (Mosca, 1939: 51). Zira ortaklaşa hareket eden bütünleşmiş bir yönetici azınlığın, dağınık halde bulunan çoğunluğa hakim olması çok daha kolay olacaktır. Bu ortaklaşa hareket etme ayrıcalığı yönetici sınıfın önemli bir niteliğidir. Kitle niceliksel olarak genişledikçe azınlık grubun himayesi kolaylaşacaktır (Mosca, 1939: 53). Çünkü kitlenin sayıca artması kendi aralarında birlikteliği ve ortaklaşa davranışı güçleştirecektir.

Mosca'nın (1939) çalışmasında üzerinde durduğu bir önemli unsur da, yönetici azınlığın ekonomik, kültürel ve ahlaki yönden belirgin bir üstünlüğünün bulunmasıdır. Süreç içerisinde bu niteliklere sahip başka yöneticilerin de ortaya çıkmasıyla seçkinler arasında bir yer değişimi yaşanabilecektir. Yönetici sınıf kapalı ve değişmez bir sınıf olmadığı gibi toplumdaki ekonomik, toplumsal ve kültürel değişikliklere paralel olarak onlar da değişecektir (Mosca, 1939: 61). Mosca (1939: 59) seçkinler arasındaki bu yer değişikliğini, diğer bir ifadeyle seçkin dolaşımını, yöneticilerin sahip olduğu "toplumsal güçlerle" ilişkilendirmiştir. Yönetici seçkinler arasına katılım ancak iktidar için yeterli düzeyde toplumsal güce sahip olmayla mümkün olacaktır. Nitelik ve nicelik yönünden yeterli toplumsal güce sahip yöneticiler seçkin olarak tanımlanacaktır. Mosca'nın seçkinlik için yapmış olduğu bu tespit Bourdieu'nun (1987) toplumsal sınıfların güncel tanımı için gerekli gördüğü ekonomik, kültürel, sembolik ve sosyal sermayeleri hatırlatmaktadır. Zira Bourdieu da benzer şekilde bu sermaye türlerini toplumsal güç olarak tanımlamıştır. Eğer yönetici sınıf bu toplumsal güçleri belirli bir süreçten sonra elinde tutamıyorsa artık yerini yeni yönetici seçkinlere bırakacaktır (Mosca, 1939). Daha açık bir ifadeyle seçkinlik, kapalı bir grubun tekelinde olan bir durum olmadığı gibi yöneticilerin süreç içerisinde başkaları üzerindeki etkinliklerini artırmasıyla birlikte el değiştiren bir özelliğe de sahiptir. Ayrıca mevcut seçkin grubun aşağıdan gelen seçkin adaylarını uzun süreçte engelleme şansı da yoktur. Bu tür direnişlerin varlığı, patlama şeklinde ortaya çıkan devrimlere sebep olacaktır. Seçkinlerin dolaşımı olarak nitelendirilen bu süreç, toplumun sahip olduğu siyasi rejimden bağımsız gerçekleştiği için her siyasi bağlamda mutlak suretle yönetici bir sınıfın varlığından söz edilebilecektir (Mosca; 1939: 50).

Mosca (1935), seçkin dolaşımında verasete bağlı olarak toplumsal güçlerin kuşaktan kuşağa aktarılabilmesine değinmiştir. Her ne kadar eğitim, kültür ve bilgi babadan bir sonraki nesle intikal edebilecek bir unsurmuş gibi gözükme de varlıklı olan bu ailelerin çocuklarına sağladıkları imkânlar, diğer ailelere nazaran daha iyi olacağından, seçkin statüye sahip olunmasına da katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla, Pareto ve Mosca bu noktada farklı görüşleri savunmaktadır. Gerek Pareto gerekse de Mosca seçkinliği bireysel üstünlükle açıklamışlardır. Ancak Pareto (1935) seçkinliği, nesilden nesile aktarılacak bir unsur olarak ele almazken Mosca bunu mümkün görmektedir. Örneğin, Pareto'ya göre seçkin bir akademisyenin oğlu sıradan bir şahıs olabilir. Oysa Mosca, bu akademisyenin, oğluna yeterli eğitim imkanını sağlamak konusunda daha avantajlı olacağını öne sürmüştür. Ancak, Mosca'nın bu açıklaması seçkinliğin bir statü gibi verasetle aktarılacağı anlamına da gelmez. Sadece seçkin ailelerin bu konumu sürdürmek için gerekli koşulları daha kolay sağlayabileceklerine vurgu yapmıştır. Dolayısıyla, seçkinliğin verasetle intikaline açık bir kapı bırakmıştır.

Mosca'nın (1939) çalışmasında önemli görülebilecek bir diğer unsur ise yönetici sınıfın sahip olduğu iktidarı, siyasi bir formül aracılığıyla kitleler üzerinde meşrulaştırmasıdır. Bu sayede sahip olduğu hâkimiyeti ussal bir zemine oturtur ve egemenliğini belirli ölçüde perdeler

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

(Vergin, 2003: 117). Bu siyasi formül toplumun kültürel, toplumsal ve siyasal değerlerine uygun bir içerikle hazırlanmış olup toplumların medeniyet düzeylerine göre farklılık gösterir (Mosca; 1939: 71). Siyasi seçkinlerin sürekli dile getirdiği “halkın refahı ve menfaati adına hareket etme” veya “demokratik hukuk devleti” gibi sloganlar da siyasi hamleleri meşrulaştırma amacının bir ürünüdür. Bu durumu örgütlerdeki yönetici seçkinler için de birçok defa örneklendirebiliriz. Mosca’nın bu tür söylemlere fazla itibar etmediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Mosca (1939), toplumsal gücü paylaştırırken sadece seçkinler ve kitle arasında parçalamamıştır. Buna ek olarak seçkin sınıftan hemen sonra gelen ve kitleyle seçkinler arasında köprü görevi üstlenen “alt seçkinlerin” de (subelite) önemli olduğuna değinmiştir. Geleceğin seçkini konumunda görülen bu kişiler arasında orta düzey akademisyen ve sanatçılar, üst ve orta düzey yöneticiler, üst düzey yargı üyeleri gibi seçkinlik konumuna erişmeye aday kişiler yer almaktadır (Mosca, 1939: 404). Bu kişiler genellikle orta dereceli güce sahip ve seçkinlerin halka ulaşmasındaki aracı kadrodur.

Seçkin yazınında klasik seçkin kuramcısı kapsamında tanımlanan bir diğer araştırmacı ise Robert Michels olmuştur. Michels’e (2001) göre tüm demokrasilerde kitlelerin kendini yönetmesi ile fiili gerçeklik arasında bir bağdaşmazlık vardır (Vergin, 2003: 115). Çünkü, tüm demokrasilerde kitle zorunlu olarak bir üst kadronun kontrolü altına girmek zorundadır. Bu sebeple tüm demokrasilerde belirli bir hiyerarşik örgütlenmenin olması gerekmektedir. Bu söylem, örgüt sosyolojisinin temellerinden birini oluşturmaktadır. Örgütlenme, hiyerarşik yapı içerisinde iş bölümünü ve uzmanlaşmayı gerekli kılar. Bu ise örgütler içerisinde yöneticiler ile yönetilenlerin rollerini yüksek düzeyde farklılaştıracak ve örgüt içerisinde oligarşik bir yapıyı güçlendirecektir (Berberoglu, 2005: 33). Michels (2001) bu farklılaşmayı “oligarşinin tunç yasası” olarak tanımlamıştır. Bir örgütte oligarşik eğilim ne kadar gelişirse, örgütler de o kadar güçlenecektir (Etzioni – Halevy, 1985: 22).

Michels’e (2001) göre, örgüt tabanına kendi düşüncelerini dayatabilen ve kararlarını buyruk olarak kabul ettirebilen bir yönetimin varlığı, yönetici azınlık ile yönetilen çoğunluk arasındaki ayrımı gerekli kılmaktadır (Vergin, 2003: 116). Yöneticiler, örgüt üyelerinden bağımsız olarak kapalı bir grup oluşturmayı tercih ederek sahip oldukları iktidarı muhafaza etmeyi amaçlarlar (Vergin, 2003: 116). Seçkinler arasındaki bu birliktelik, onlara göre yetenekten yoksun kitle karşısında kendilerini güçlü kılacaktır.

Klasik seçkin kuramının üç temel savunucusu olan Pareto, Mosca ve Michels, modern toplumlardaki güç dinamiklerinde seçkinlerin rollerini çizmeye çalışmışlardır. Bu çalışmada bu üç kuramcıya yer verilmesindeki amaç, onların bu katkılarının önemine değinmekten ziyade klasik olarak tanımlanan seçkin kuramının genel sınırlarını netleştirmek ve böylece diğer seçkin kuramlarıyla olan ayrımlarını sergilemek düşüncesidir. Böyle bir ayrımın yapılması, bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde günümüz yönetici seçkinlerinin temel kriterlerini belirlemede de kolaylık sağlayacaktır. Birçok kuramcı farklı seçkin sınıflamasına gitmiş; bu durum ise Etzioni-Halevy’in (1993: 24) de belirttiği üzere seçkin kuramının güç kaybetmesine ve çoğu zaman sınıf kuramının gölgesinde kalmasına yol açmıştır. Bu sebeple, birçok kitapta değinilen “klasik seçkin kuramının eleştirisi veya zayıf yönleri” başlıklı bir içeriğe yer vermektense klasik seçkin kuramcılarının ortak noktalarını tanımlayıp diğer seçkin kuramlarından ayrımlarını netleştirmenin daha isabetli olacağını öngörmekteyiz. Ancak, yine de seçkin kuramlarının eksik yönlerine ilerleyen bölümlerde günümüz yönetici seçkinlerinin

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

veya diğere bir ifadeyle “örgüt yazınında seçkinlerin” kimler olduğunu belirlerken tekrar yer verilecektir.

Klasik seçkin kuramının temel özelliklerini altı noktada özetlemek mümkündür:

- 1. Tarihe Dayalı Özne Gözlem:** Klasik seçkin kuramı, tarihi süreçte elde edilmiş gözlemlere dayanarak sadece “olanı” tespit etmekle kalmayan aynı zamanda “olması gerekeni” de kesin bir değer yargısıyla tanımlayan bir yapıdadır. Bu nedenle tarihi gözlemlere dayanarak kesin ve katı genel kaideler ve toplumsal çıkarımlar yapmayı amaçlamıştır. Daha açık bir ifadeyle, seçkinler, her hangi bir görgül sınamaya dayanmaksızın yazarın kendi yorumlarına ve genellemelerine bağlı ve çoğunlukla tarihi süreçteki özne gözlemlerin bir ürünüdür.
- 2. Bilişsel Kategorizasyon:** Seçkinler, kendilerini toplumun diğere bireylerinden farklı şekilde kategorize ederek bir “seçkin kimliği” yaratmış kimselerdir. Bu kişiler bilişsel olarak kendilerini diğere bireylerden ayırdıkları için birlikte hareket eden homojen yapıda bir grup oluştururlar. Seçkinlerin süreç içerisinde ortak yaşam alışkanlıklarına (okullar, kulüpler, sosyal mekânlar, kültürel ortamlar, partiler vs.) sahip olmaları onların benzer değer yargılarına sahip olmalarını sağlayacaktır.
- 3. Anti-Demokratik Söylem:** Seçkinler toplumlar için vazgeçilmez kişilerdir. Her zaman azınlık sayıdaki kişiler kitleleri kontrol etmiştir ve edecektir. Bu sebeple seçkinlik, belirlenimci bir nitelik taşır. Demokrasi ise uygulamada imkânsız ve arzulanmayacak bir yönetim biçimidir. Kitlelerin egemen olduğu toplumların toplumsal düzeni bozacağı önemli bir gerçekliktir.
- 4. Dikey Hareketlilik:** Seçkinlik, sahip olunan üstün yetenekle yakından ilintilidir. Süreç içerisinde üstün meziyetlere sahip olan bireyler seçkinlik mertebesine ulaşabilir. Bu sebeple, seçkinlik, verasetle babadan oğula intikal eden bir konum değildir. Seçkin bir kişinin oğlu sıradan bir kişi olabilir.
- 5. Görece Kapalı Seçkin Birlikteliği:** Seçkinler, yarattıkları seçkin kimliğinin bir sonucu olarak zamanla kendi içlerinde daha kapalı bir görünüm kazanırlar. Bu kapalı ağ yapısı, onların sahip oldukları seçkin konumun sürdürülebilirliğinin bir garantisidir. Birbirleriyle çok fazla rekabete girmezler, hatta seçkin aileler arası evliliklerle bu uyumu güçlendirirler.

4.1.2. Radikal Seçkin Kuramı

Pareto, Mosca, Michels’in çalışmaları ile onların ilham kaynağı konumundaki Weber’in bürokrasi kuramı, klasik seçkin kuramının temelini oluşturmuştur. Bu araştırmacıların sıklıkla vurguladıkları, grupların ve çeşitli örgütlenmelerin yaşamları için kritik öneme sahip kararların alınmasında birkaç güçlü aktörün öne çıkması gerekliliği temelde “seçkinci” bir anlayışın göstergesi olarak görülebilmektedir. Klasik seçkin kuramını seçkinci yapan bu anlayış, diğere toplumsal ve ekonomik örgütlenmeleri görmezden gelerek, bir bakıma seçkinleri vazgeçilmez kişiler olarak göstermektedir. Zira hatırlanacağı üzere, örgütlenememiş kitlelerin, kendi kendini bir düzene ve kural sistemine sokması pek muhtemel değildi (Mosca, 1939). Ayrıca karmaşık örgütsel yapı ve formların ortaya çıktığı çağdaş toplumlarda, kitlelerin veya halkın yeteneklerine güvenmek çok mantıklı görülmemekteydi (Michels, 2001).

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

Klasik seçkin kuramının kitleleri, duyarsız, yeteneksiz veya kendini yönetmekten aciz olarak gören bu anlayışının karşısına süreç içerisinde muhalif bakış açıları çıkmıştır. Bu bakış açıları ortak noktada seçkinleri, toplum yararına karar veren yüce aktörler olarak görmek yerine kendi çıkar ve ilgileri doğrultusunda örgütsel yapıları manipüle eden ve hatta sömüren kişiler olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısı, “radikal seçkin kuramı” başlığında toplanmıştır.

Klasik seçkin kuramcılarının tersine radikal seçkin kuramcıları, seçkinlerin oligarşik ve demokrasi dışı eğilimlerini daha fazla sorun etmişler ve çalışmalarını bu yönde sürdürmüşlerdir (Kourvetaris, 1996: 19). Radikal seçkin kuramı klasik seçkin kuramındaki gibi sadece seçkinlerin “ne olmak zorunda olduğunu” değil, aynı zamanda “ne olduklarının” görgül bir tarifini de içermektedir (Marger, 1981: 78). Daha açık bir ifadeyle, klasik seçkin kuramcıları kendi varsayımları altında seçkinleri belirli özellikler nispetinde sınıflandırmışlar, ancak herhangi bir görgül çalışma ile sınınamamışlardır. Daha çok betimsel boyutta kalmıştır.

Bu bakış açısı da temelde gücün birkaç azınlık kişinin elinde bulunduğunu kabul etmekle birlikte, bu durumun kaçınılmaz veya önüne geçilmez bir durum olduğunu reddetmektedir. Radikal seçkin kuramcıları bu tür seçkinleri, “güç seçkinleri” olarak kavramsallaştırmaktadır ve bu güç seçkinlerini, o toplumda ufak yaşlardan bugüne büyüyen koşullandıkları toplumsal sınıfların veya kendi çıkarlarının birer temsilcileri ve kural koyucuları olarak tanımlamaktadır. Bu sebeple seçkinlerin toplumlar üzerindeki etkilerini, Pareto veya Mosca’nın öne sürdüğü gibi gerekli veya istenir olarak algılamak doğru değildir.

Radikal seçkin kuramcıları, örgütsel menfaatler, politik otorite ve toplumsal ağ düzenekleri gibi temel güç kaynaklarının seçkinler tarafından kontrolünü açıklamada muhalif bir tutum sergilemektedir. Bu kaynakların veya sermayelerin kontrolü için seçkinler, fikir ve bilgi yayılımını düzenlemek; hatta bu düzenlemeleri yaparken bir bakıma toplum mühendisliği görevini üstlenmek zorundadır (Marger, 1981: 79). Dolayısıyla fikir sistemlerinin gelişiminde güç seçkinleri, manipüle edici bir rol üstlenmektedir. Buna ek olarak radikal seçkin kuramcıları, kitleye kuşkucu gözlerle bakmadığı gibi güç seçkinlerinin dolaylı veya doğrudan gerçekleştireceği entrikalara da vurgu yaparlar. Oysa klasik seçkin kuramcıları, örgütsüz çoğunluk konumundaki kitlelerin rasyonel karar verme yetisine sahip olmadığından toplumsal güce sahip olma isteğinden mecburi olarak feragat edeceklerine değinmiştir (Marger, 1981: 79). Bu görüşün tam karşısında olan radikal seçkin kuramcıları ise kitlelerin, toplumdaki bazı sorunları anlamak konusunda ihtiyaç duydukları önemli bilgilerden mahrum bırakıldıklarından ötürü, zorunlu olarak seçkin aktörlere bu görevi bıraktıklarını vurgulamaktadır. Öyle ki bu seçkinler, üst sınıftan orantılı olarak seçilmiş kapalı bir ağ yapısı içinde birbirine bağlı ve toplumsal olarak birbirine benzeyen kişilerden oluşmaktadır (Mills, 1974: 21). Marger’e (1981: 79) göre, bu seçkinler her zaman üst sınıftan gelmez, mevcut güç yapısının meşruiyetini bozmadığı sürece bazı zamanlarda alt sınıflardan da yeni seçkinler çıkabilmektedir. Bu sebeple seçkinlerin kurmuş oldukları yapının meşruiyetini sürdürecektir kişilerin, seçkin ağ yapılarına dahil edilmesi veya seçilmesi eğilimi gelişmiştir. Aslında bu tarz bir eğilim klasik seçkin kuramcıları tarafından da dile getirilmiştir.

Radikal seçkin kuramcılarının en ünlü savunucuları olarak Mills (1956) ve Burnham (1941) gösterilebilmektedir. Her iki araştırmacı da toplumdaki iktidarı kontrol altında tutan gruplara yoğunlaşmışlardır. Mills (1956), yirminci yüzyılın ortalarında Amerika Birleşik Devletleri’nde iktidarın, belirli bir azınlığın kontrolü altında olduğunu öne sürmüş ve azınlığı teşkil eden

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

toplumsal grupları araştırmıştır. Burnham (1941) ise sanayileşmenin etkinliğinin arttığı ülkelerde iktidar dağılımında da bir değişim olacağını öne sürmüş, bu sınıfın teknokrat, yönetici bir sınıftan oluşacağını belirtmiştir. Dolayısıyla örgüt yöneticilerinin, iktidar dağılımında etkinliğinin artmasının kaçınılmazlığından söz etmiştir.

Mills'e (1956) göre toplumdaki seçkinlerin kimler olduğunun temel belirleyicisi iktidarın o toplumdaki dağılımıdır. Birçok ülkede bu iktidar dağılımı iktisadi, siyasi ve askeri alanlarda yoğunlaşmaktadır. Hükümetler, büyük örgütler ve ordudan oluşan bu üç önemli kurum, karar alma yetkisi bakımından merkezileşmiş ve idari bir kimlik kazanmıştır. Geçmiş zamanlarda etkin olan küçük ölçekli yaygın üretim örgütlerinin hâkimiyetinde olan ekonomi, süreç içerisinde birbiriyle idari ve siyasi işbirliği halinde çalışan iki yüz veya üç yüz dev şirketin kontrolü altına girmiştir. Her ülkede sayısı yüzlerle ifade edilen bu büyük örgütler, kimi zaman siyasi açıdan kendi içinde uzlaşma içinde olan merkezi hükümet organlarının ve bunların en masraflı parçası olan ordunun politik desteğiyle güçlerini pekiştirmektedir. Dolayısıyla bu üç kurumu ve birbirleri arasındaki ittifakı anlamak, seçkinlerin rolünü anlamayı da beraberinde getirecektir. Bu üç iktidar alanı geliştikçe ve genişledikçe, birbirleri üzerindeki etki güçleri de artacaktır. Özellikle sayıca çok olmayan büyük örgütlerin kararları, iktisadi olduğu kadar siyasi ve askeri gelişmeler üzerinde de etkisini hissettirmektedir (Mills, 1956: 274). Bu sebeple üç kurumu ayrı ayrı düşünmek çok mantıklı görünmemekte, bunun yerine bu kurumlar arasındaki karşılıklı bağlılığa ve iç içe geçmişliğe dikkat etmek gerekmektedir. Zira eğer bir hükümetin, örgütlere müdahalesinden bahsetmek mümkünse, örgütlerin de hükümet organlarına müdahalesi ve etkisinden bahsetmek mümkündür (Baykal, 1963: 54). Bu üç iktidar alanının her geçen gün genişlemesi ve bu organlar tarafından alınan kararların bütün toplum için önemli sonuçlar yaratabilmesi, kendi aralarında bir bağın oluşmasına yol açmıştır.

Bahsi geçen bu seçkinler toplumda kıymet verilen birçok şeye de sahip kişilerdir. Para, iktidar ve itibar onların kontrolü altındadır. Fakat Mills'e (1956) göre bu durum, seçkinlerin kişilikleriyle ilgili bir şey olmayıp onların sahip oldukları makamların sağladığı bir ayrıcalıktır. Dolayısıyla bu bakış açısından seçkinlik, toplumsal yapıya ve kurumlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer radikal seçkin kuramcısı olan Burnham (1941) ise modern toplumlarda iktidarı elinde bulunduranların ve önemli örgütlerin süreç içerisinde değişim göstererek yerlerini yenilerine bırakacaklarına değinmiştir. Burnham'ın (1941) çalışması seçkinlerin yapısında bir değişim olduğunu ortaya koyan ilk çalışma olarak değerlendirilebilir. Zira Burnham'a (1941) göre toplumlar 1900'lü yıllarla birlikte bir değişim içerisine girmişler, ekonomik, sosyal ve siyasi örgütlenmelerin yapısında bir değişim yaşamaya başlamışlardır. Kısa bir süre içerisinde tamamlanacak olan (ve günümüzde tamamlandığı varsayılan) bu değişimin sonunda toplumlar, yeni birtakım ekonomik, sosyal ve siyasi örgütlerin dayattığı ve kanıksattığı farklı inanç ve ideolojilere dayanarak teşkilatlanacaktır. Bu yeni yönetici sınıfı Burnham, "yönetici seçkinler" olarak nitelemiştir (Burnham, 1941: 71). Burnham, yönetici seçkinlerin toplumda sahip oldukları kontrol mekanizmasının iki aşamada sağladığını belirtmiştir (Burnham, 1941: 59). Buna göre yönetici seçkinler, (1) kontrol konusu olan şeylere, dışarıdan gelecek tehditlere karşı mücadele edebilecek güce veya devlet yardımına sahip olmak ve (2) kontrol konusu olan üretim araçlarının kendi lehlerine işlerliğini sağlayacak bir sistemin devamlılığını muhafaza etmek amacındadırlar.

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

Burnham'ın (1941) işaret ettiği bu değişim, bir bakıma, Mosca, Pareto ve Mills'in vurguladığı, çoğunluğunu asker ve siyasilerin oluşturduğu bir seçkin anlayışından üretim araçlarını elinde bulunduran ve bununla ekonomiyi, toplumsal düzeni ve hatta siyasi yapıyı etkileme şansına sahip bir yönetici seçkinler topluluğuna doğru evrildiğine işaret etmektedir. Daha açık bir ifadeyle toplumda, sahip oldukları konumlarının bir sonucu olarak belirli bir kimliğe ve güce sahip olan iktidar seçkini anlayışı yerini yönetici seçkinlere bırakmaya başlamıştır. Günümüz toplumlarına baktığımızda, Burnham'ın (1941) temel tezini yanlışlamak çok da mümkün görünmemektedir. Özellikle birçok toplumda önemli örgütlerin yöneticileri siyasi ve politik kararları etkileme ve değiştirme gücüne dahi sahip olmuşlardır.

Buraya kadar anlatılanlar ışığında, radikal seçkin kuramının temel özelliklerini dört noktada özetlemek mümkündür:

- 1. Koşullandırılmış Seçkinlik:** Seçkinler, toplumda ufak yaşlardan bugüne büyüyüp koşullandıkları toplumsal sınıfların veya kendi çıkarlarının birer temsilcileri ve kural koyucularıdır. Sıradan bir kişinin seçkin konumuna ulaşması nadiren ortaya çıkmakla birlikte, sıklıkla rastlanan durum, seçkin ailelerde doğan ve yetişen çocukların, para, iktidar ve prestije sahip olma konusunda daha ayrıcalıklı olması yönündedir. Zira bu seçkinlerin, içinde doğdukları toplumsal sınıfın çıkarlarına hizmet etmesi kolaylaşır.
- 2. Şekillendirilmiş Fikir ve Kural Sistemleri:** Kaynakların veya sermayelerin kontrolü için seçkinler, fikir ve bilgi yayılımını düzenlemek; hatta bu düzenlemeleri yaparken bir bakıma toplum mühendisliği görevini üstlenmek zorundadır. Zira fikir sistemlerinin gelişiminde güç seçkinleri, manipüle edici bir rol üstlenmekte, dolaylı veya doğrudan entrikalar yoluyla kendi kurallarını yayma ve meşru kılma amacındadır. Bu bağımlılık ilişkisinde kitleler ise toplumdaki bazı sorunları anlamak konusunda ihtiyaç duydukları önemli bilgilerden mahrum bırakıldıklarından veya manipüle edilmiş bilgileri ve kuralları kullanmaya zorlandıklarından dolayı, mecburi olarak seçkin aktörlere bu görevi bırakmışlardır.
- 3. Sürdürülebilir Seçkin Meşruiyeti:** Seçkinler her zaman üst sınıftan gelmezler. Mevcut güç yapısının meşruiyetini bozmadığı sürece bazı zamanlarda alt sınıflardan da yeni seçkinler çıkabilmektedir. Ancak burada önemli olan husus, kurulmuş olunan yapının meşruiyetini sürdürecekt kişilerin, seçkin ağ kümelerine dahil edilmesi veya seçilmesi eğilimindedir.
- 4. Görece Kapalı İdeolojik Seçkin Birlikteliği:** Seçkinler, üst sınıftan orantılı olarak seçilmiş kapalı bir ağ yapısı içinde birbirine bağlı ve toplumsal olarak birbirine benzeyen kişilerden oluşmaktadır. Bu kişiler çoğunlukla dahil oldukları örgütlerdeki konumlarının ve sahip oldukları vasıflarının, kendilerine sağladıkları bir ayrıcalığıyla seçkin ağdüzeneklerinde yer almaktadırlar. Kapalı bir seçkin ağdüzenegİ, meşruiyet yaratma amacıyla yayılan fikir, bilgi ve kural sistemlerinin gelişiminin de garantisidir. Bu kişiler çoğunlukla aynı ideolojiyi benimseyen kişilerden oluşmaktadır ve uyumludurlar.

4.2. Demokratik Seçkin Kuramı

Yirminci yüzyılın başlarında Pareto ve Mosca'nın temelini attığı seçkin kuramlarına, bilimsel ve ideolojik açıdan yöneltilebilecek eleştiriler ne olursa olsun, bu kuramların yönetmel süreçlerde seçkinlerin rolünü açıklamada önemli katkılar sağladığı inkar edilemez. Bu araştırmaların en

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

önemli sonucu, seçkin grupların yönetmelere hayatta oynadıkları rolün önemini ortaya koyacak değişik görüşleri ortaya çıkarmasıdır. Zira seçkinliğin temel tezini reddedenler dahi gözlenebilir bir sosyal olgu olarak seçkin kavramını ele almak ve incelemek zorunluluğunu duymuşlardır (Kapani, 2000: 119). Bu alandaki çalışmaların en ilgi çeken yönü, seçkin olgusunu demokrasi ile bağdaştırma yolunda gösterilen çabalardır.

Klasik kuramcılar, “çoğunluğun daima azınlık tarafından yönetilmesi gerekliliği” düşüncesi, bir çoğunluk yönetimi olarak demokrasinin uygulamada gerçekleşmesinin imkansız olduğu yönünde söylemleri beraberinde getirmiştir. Öyle ki klasiklere göre demokrasi, sadece imkansız olan bir şey değil aynı zamanda arzulanmayacak ve özlenmeyecek bir yönetim biçimidir ve demokrasinin uygulanması demagojiye, yığınların hegemonyasına ve toplumun bozulmasına yol açabilecektir (Kapani, 2000: 118). Çağdaş seçkin kuramcılarının bir kısmı ise bu görüşü yeniden yorumlanması gerekliliğini vurgulayarak demokratik seçkin kuramına yönelik çalışmalara yön vermişlerdir. Bu araştırmacılara göre, bir toplumda seçkinlerin var oluşu ve bunların yönetmelere süreçlerde etkin bir role sahip bulunmaları, o toplumda mutlaka antidemokratik bir yönetim sisteminin var olduğu sonucunu doğurmayacaktır. Ancak demokrasinin içerdiği anlam gibi, “yönetilenlerin kendi kendilerini yönetmesi” düşüncesi de uygulamada pek mümkün görünmemektedir. Demokrasi özünde bir kitle yönetimi değil, yönetici kadrolar arasında ortaya çıkan bir yarışmadır (Schumpeter, 1950). Açık bir yarışma sonucunda kitlenin güvenini ve desteğini kazanan bireyler, yönetmelere karar alma mevkilerinde üst pozisyonlara yerleşecek ve seçkin konumunu sağlayacak ayrıcalıklara sahip olacaktır. Sartori’ye (1965) göre, demokratik rejimlerde yönetici seçkin grupların ve liderlerin rollerini görmezlikten gelmek veya kuşkuyla karşılamak gerçekçi olmadığı gibi, yetenekleri sayesinde kitleleri yönetme kudretine ulaşmış bu seçkinlerin varlığı bile, sistemin başlıca güvencelerinden biri sayılır (Kapani, 2000: 121). Zira toplumun farklı kesimlerindeki örgütlenmeler, bu seçkinlerin varlığı sayesinde dengede kalır (Etzioni-Halevy, 1993). Bu dengenin bozulması ise bir seçkin grubun, diğerleri üzerinde üstünlük sağlaması anlamına gelecektir. Dolayısıyla toplumun her kesiminde farklı örgütlenmeler ve onların temsilcisi konumundaki seçkinler arasında bir güç dengesi olması gereklidir. Bu durum demokrasinin devamlılığı ve kitlelerin yeterli haklara sahip olması için gereklidir.

Demokratik seçkin kuramı, temel tezini eşitlik olgusu üzerine oturtmuştur. Ancak bu eşitlik anlayışı, demokrasi kuramının “gücün toplum içerisinde eşit dağılımı” anlayışından daha farklı ve gerçekçidir. Bu kurama göre önemli olan gücün eşit dağılımından ziyade “güçlü bir konuma ulaşabilmede fırsat eşitliğidir”. Demokratik seçkin kuramı, toplumda farklı seçkin gruplar arasında bir mücadelenin varlığına işaret etmektedir. Her bir seçkin grubu temsil ettiği ve yönettiği kitlenin çıkarlarını ezdirmeden diğer seçkin gruplarla güç mücadelesi içerisinde. Seçkinlerin temsil ettiği ağ kümeleri veya grupları arasındaki bu güç mücadelesi, toplumda bir dengenin yaşanmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla farklı çıkarlar, demokrasinin bir gereği olarak kendi seçkinleri üzerinden toplumda etkinliklerini ve faydalarını azami düzeyde tutmaya çalışırlar. Öyle ki iktidarda olan siyasi seçkinler dahi toplumdaki diğer örgütlenmelerin (sendikalar, mesleki birlikler v.b.) denetimine ve müdahalesine tabiidirler. Dolayısıyla bu seçkin kuramına göre, seçkinler sadece siyasi ve askeri seçkinlerden oluşmaz, aynı zamanda yönetici (örgütsel) seçkinler ve entelektüel seçkinler gibi farklı seçkin gruplarından da oluşmaktadır. Zira Aron’a (1950) göre seçkinlik, farklı çıkarlar, farklı fikirler ve ideolojiler etrafında kümelenmiş ve

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

kendi içerisinde bölünmüştür. Bu nedenle, yönetmelere etkinin tek bir merkezde toplanmayıp dağılık kalması, toplumda gücün tekelleşmesini önlemektedir.

Demokratik seçkin kuramı, farklı karar merkezlerinde yer alan etkileşimli ağdüzenekleri içerisindeki çıkar gruplarını, örgütleri veya seçkin grupları temel almaktadır (Farazmand, 2002: 107). Dolayısıyla bu tür bir seçkin anlayışı, her hangi bir sektörde veya meslek dalında politik kararların alınmasında az veya çok etkin olan veya bu noktalardaki kişilerle tanışıklığı olan kişilere bağlı bir anlayış sergilemektedir (Farazmand, 2002: 107). Demokratik seçkin kuramına göre seçkin olmak, bireyin sahip olacağı yeteneklerle yakından ilişkilidir (Dahl, 1966). Bu sebeple bireyin üst toplumsal sınıfta yer alması veya aileden gelen karakteristik veya niteliksel donanımları, seçkin olmada veya seçkinlerle etkileşime geçmede önemli bir kriter değildir. Bunun yanı sıra demokratik seçkin kuramı, hiçbir zaman tek bir seçkin ağ kümesinin/grubunun dahil oldukları bağlamı etkileyemeyeceğini varsaymakta ve birkaç seçkin arasında oluşan çekirdek grupların (inner circle) bilinçli olarak oluşturulamayacağını öne sürmektedir. Bu sebeple farklı seçkinler arasında sürekli ortaya çıkan bir etkileşim ağından bahsetmek pek mümkün değildir. Seçkinler arası etkileşim, farklı sektörlerin temsilcisi olan seçkin gruplar arasında olmasından ziyade aynı sektör içindeki seçkinler arasında ortaya çıkmaktadır (Farazmand, 2002: 107). Daha açık bir ifadeyle seçkinler arası birliktelikler daha çok kısa süreli ve belirli konular üzerinde uzlaşma sağlama adına gerçekleştirilen zorunlu ilişkililerdir. Ancak birçok konuda çıkar ve görüş farklılıkları olmasına rağmen asgari de olsa ortak noktalarda uzlaşarak güç birliğine gidebilirler (Etzioni-Halevy, 1993). Bu sebeple örgüt düzeyinde ortaya çıkan seçkin etkileşimleri en sık etkileşim kaynağı olarak düşünülebilir.

Demokratik seçkin kuramınının, diğer seçkin kuramlarına göre daha ayrıcalıklı bir noktada olduğu gözlemlenmektedir. Bu seçkin kuramı üzerine sürdürülen araştırma ve tartışmaların, sayıca daha fazla olduğu ve toplumsal yaşamın farklı noktalarındaki çeşitli seçkinleri tanımlamada daha kapsamlı açıklamalar sunduğu söylenebilmektedir. Özellikle son dönem araştırmacılarından Etzioni'nin (1989; 1993; 1997) çalışmalarının, seçkin yazınına önemli açılımlar kazandırdığı görülmektedir. Etzioni (1989; 1993), "demo-seçkin kuramı" adıyla demokratik seçkin kuramını geliştirmeyi amaçlamış, özellikle seçkinleri tanımlarken daha önceki kavramsallaştırmalardan sınırları daha net ve güncel bir tanım ortaya koymuştur. Etzioni'ye (1993) göre toplumsal yaşamda seçkinler farklı kaynakları ellerinde tutarak bazı unsurlardan bağımsız olmayı amaçlamaktadırlar. Burada bahsi geçen bağımsızlık, aktörlerin, diğer aktörlere karşı olan bağımlılıklarını asgari düzeye indirme gayesiyle açıklanmaktadır. Bu kaynaklar sadece maddi değeri olan kaynaklar değildir. Etzioni (1993: 98-99), bu kaynakların en önemlileri arasında fiziksel kaynaklar, kurumsal/yönetmelere kaynaklar, sembolik kaynaklar (bilgi ve enformasyon), sosyo-psikolojik kaynaklar, bireysel kaynaklar (karizma, motivasyon, etkileme gücü v.b.) ve ekonomik kaynaklar (sermaye, üretim araçları gibi) gösterilebilir. Bu ayırım aynı zamanda Bourdieu'nun (1987) toplumsal sınıfların güncel tanımı için gerekli gördüğü ekonomik, kültürel, sembolik ve sosyal sermayeleri de hatırlatmaktadır.

Etzioni'ye (1993) göre, seçkin olarak tanımlanabilecek kişinin bu kaynakların tamamına sahip olmasını beklemek çok mantıklı değildir. Daha önceki seçkin kuramları bu tür kaynaklar üzerinden bir ayırım yapmamış, daha çok kitleleri etkileme gücüne sahip olma, dışa kapalı bir seçkin kimliği yaratma veya önemli yönetmelere mevkiilerde yer alma ile eş değer tutmuştur. Oysa böyle bir seçkin tanımı toplumdaki seçkinleri politikacılar, askerler ve birkaç büyük örgüt

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

yöneticisiyle sınırlandırmaktadır. Demokratik seçkin kuramı toplumların bu şekilde kategorik bir ayrıma tabi olmasını mantıklı bulmamaktadır. Zira toplumlar, günlük yaşamın farklı noktalarındaki, farklı türde seçkinlerin etkisi altında olmasının yanı sıra, bu seçkinler kendi içlerinde alt seçkin kategorilere bile ayrılabilirlerdir. Seçkinlerin (örneğin, entelektüel seçkin, siyasi seçkin, askeri seçkin, yönetici seçkin gibi) farklı türde olmasının en önemli gerekçesi ise toplumsal yaşamda kaynaklara duyulan bağımlılık ile açıklanmaktadır. Seçkin gruplar veya ağdüzenekleri, tüm kaynaklara sahip olamadığından toplumda seçkinler arasında bir denge ve mecburi uzlaşma yaşanacaktır (Etzioni, 1993: 95-96). Bu güce sahip olmak ise seçkinlerin bir özelliğidir ve Etzioni (1993: 97) tarafından “görel bağımsızlık” olarak adlandırılmaktadır.

Demokratik seçkin kuramının üzerinde durduğu bir diğer önemli sayılabilecek özellik ise seçkinlerin kendi aralarında da alt kategorilerde sınıflandırılabilirliği üzerinedir. Lasswell (1952) ve Etzioni (1993) yöneten-yönetilen ikiliğinin keskinliğini azaltmak adına “alt seçkin” (sub-elite veya mid-elite) kavramına değinmişlerdir. Lasswell’e (2003) göre seçkinler, alt seçkinler vasıtasıyla işlerini yürütürler. Ayrıca hiyerarşik olarak alt seçkinler, seçkinlerden hemen sonra gelmektedir ve orta derecede güç sahibidirler. Bu kişiler seçkinler ile kitle arasında köprü görevi üstlenmektedirler ve geleceğin seçkinleri olarak görülürler (Arslan, 2003: 128). Bu kişiler ise; entelektüeller, teknokratlar, orta dereceli bürokratlar, akademik hayata yeni başlamış akademisyenler, medya mensupları, orta ölçekli işletmelerin sahipleri ve yöneticilerinden oluşmaktadır (Marger, 1981: 67). Kitle ise iktidar piramidinde en alt tabakanın temsilcileridir. Bu kişiler toplumsal kaynaklardan faydalanmakla birlikte, bu faydalanma düşük oranlarda gerçekleşmektedir. Zira kitlenin memnuniyeti, seçkinlerin toplumsal yaşamda var olmalarını ve etkinliklerini belirleyecektir (Etzioni-Halevy, 1993: 108). Kitlenin desteği olmadan seçkinlerin istikrarlı olması beklenemeyecektir.

Buraya kadar anlatılanlar ışığında, demokratik seçkin kuramının temel özelliklerini dört noktada özetlemek mümkündür:

- 1. Yetenek ve Donanıma Bağlı Seçkinlik:** Seçkinlik, yönetici kadrolar arasında ortaya çıkan bir yarışmadır. Açık bir yarışma sonucunda kitlenin güvenini ve desteğini kazanan bireyler, yönetsel karar alma mevkilerinde üst pozisyonlara yerleşecek ve seçkin konumunu sağlayacak ayrıcalıklara sahip olacaktır. seçkin olmak, bireyin sahip olacağı yeteneklerle yakından ilişkilidir. Bu sebeple bireyin üst toplumsal sınıfta yer alması veya aileden gelen karakteristik veya niteliksel donanımları, seçkin olmada veya seçkinlerle etkileşime geçmede önemli bir kriter değildir.
- 2. Dengeye Dayalı Güç Yarışı:** Farklı çıkarlar, demokrasinin bir gereği olarak kendi seçkinleri üzerinden toplumda etkinliklerini ve faydalarını azami düzeyde tutmaya çalışırlar. Seçkinlerin temsil ettiği ağ kümeleri veya grupları arasındaki güç mücadelesi, toplumda bir dengenin yaşanmasını sağlayacaktır. Zira toplumun farklı kesimlerindeki örgütlenmeler, bu seçkinlerin varlığı sayesinde dengede kalır. Bu dengenin bozulması ise bir seçkin grubun, diğerleri üzerinde üstünlük sağlaması anlamına gelecektir. Dolayısıyla toplumun her kesiminde farklı örgütlenmeler ve onların temsilcisi konumundaki seçkinler arasında bir güç dengesi olması gereklidir.
- 3. Toplumsal Güç Kaynakları:** Toplumsal yaşamda seçkinler, farklı kaynakları ellerinde tutarak diğer aktörlere olan bağımlılıklarını azaltmaya çalışırlar. Bu kaynakların en önemlileri

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

arasında fiziksel kaynaklar, kurumsal/yönetmel kaynaklar, sembolik kaynaklar, sosyo-psikolojik kaynaklar ve ekonomik kaynaklar gösterilebilir. Dolayısıyla seçkin olmak bu kaynaklara “azami düzeyde” sahip olmayla yakından ilişkilidir. Eğer aktörler bu kaynaklara sahip olup yönetmel mevkilerde ilerleme kaydederlerse seçkin olma ayrıcalığına sahip olacaklardır. Her üst yönetici bu kaynaklara sahip olamayacağı göz önüne alınırsa, tek başına yönetmel üst mevkiler de bir anlam ifade etmeyecektir.

- 4. Fikir Birlikteliğine Dayalı Ağ Düzenekleri:** Bu tür ağ düzeneklerinde tek bir seçkin grubun baskın olacağı bir ortam oluşmamaktadır. Aslında bu durumda, seçkinler arasında ideolojik anlamda bir uyumsuzluk ve karşıtlık mevcut olmasına rağmen, politik sorunların çözümü için bir konsensus sağlanmasını zorunlu kılınmaktadır. Seçkinler birbirlerine güven duymak zorunda oldukları gibi çatışma içerecek meselelerde örtük bir işbirliği gereksinimi ortaya çıkacaktır.

Bu üç seçkin kuramının temel savları, birçok kuramsal çalışmada, farklı araştırmacılar tarafından ifade edilmişse de, bugüne kadar ki görgül çalışmaların hiç birinde seçkinler ile seçkin olmayanlar arasındaki sınırlar, bu değişkenler kapsamında çizilmemiştir. Daha açık bir ifadeyle, seçkinleri seçkin olmayanlardan ayıran bu sözel ifadeler, görgül çalışmalarda kendini ispatlayarak bir güvenilirlik yaratamamıştır. Seçkin örneklemeleri üst düzey yönetici ve bürokratlardan oluşturulmuş, bunların seçkinlik düzeylerine ilişkin bir hesaplama yapılmamıştır. Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ise yukarıda tanımlanan her üç seçkin kuramının temel değişkenlerinden destek alarak, bir seçkinlik puanı oluşturulması (5. Bölüm) ve sonrasında, bu seçkin kategorinin gerçek üyeleri üzerinden, (4. bölümde bahsi geçen) araştırma soruları ve hipotezlerin sınanması amaçlanmaktadır. Bu sebeple, bu üç seçkin kuramının temel savları, seçkin sınırının görgül olarak çizilmesinde oldukça önemli kabul edilmektedir. Bir sonraki bölümde ise, seçkin üyelerin neden olduğu sosyolojik tartışmaların ötesine geçip örgüt ve yönetim yazınındaki konumlarına değinilecek ve bu yazındaki etkileri neticesinde ortaya çıkmış, araştırılması gerekli - tartışmalı sorulara yer verilecektir.

5. Sonuç Yerine

Eşitsizliğin toplumsal dinamikleri, toplum bilimlerinin her zaman ilgi odağı olmuştur. Toplumsal yaşamda gerek bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinin, gerekse de farklı topluluklarla olan etkileşimlerinin şeklini tayin etmede, “eşitsizlik” unsuru önemli bir konuma sahiptir. Özellikle saygınlık, ün, servet, gelir, meslek, yetenek, ırk, etnik yapı, cinsiyet ve yaş gibi unsurlar bireylerin, diğer bireylerle olan münasebetlerini ve sosyal etkileşimlerini etkilemektedir. Günümüz toplumsal yapılarında, sosyal ve ekonomik açılardan eşitsizliğin etkileri, toplumun bir parçası konumunda olan grup veya gruplar içindeki farklı bireylere eşit olmayan fırsatlar sunmaktadır. Eşitsizliğe yol açan bu fırsatlar ise birtakım kişilerin, toplumdaki saygınlık ve maddi kaynaklara ulaşmasına bağlı olarak, karar verme sürecinde daha etkin bir konuma gelmelerine neden olur. Bireyleri karar verme süreçlerinde daha etkin bir konuma çıkaran bu etki sadece eşitsizliğin ortaya çıkmasında değil, aynı zamanda güç ilişkileri ve iktidar yapılarının da toplum içerisinde belirli kişiler lehine yönleneceği sonucunu yaratacaktır. Sosyal bilimler yazınında çoğu zaman sınıf sistemiyle ilişkilendirilen eşitsizlik kavramı, hem bazı bireylerin toplumsal yaşamda elde ettiği ayrıcalıklı pozisyonları hem de bu pozisyonlara ulaşma yolundaki süreci ve etkileri yakından incelemesi bakımından önemli addedilmiştir.

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmel Temelleri: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

Toplumda birtakım kişilerin ayrıcalıklı konumda olmaları eşitsizlik göstergesi olarak değerlendirilse de asıl mesele bu süreç içerisinde bireyler arasındaki fırsat eşitliğinin olmayışıyla ilgilidir. Öyle ki bu süreç çoğunlukla toplum içinde meşru bir görünümü de beraberinde getirecektir. Toplumdaki fırsat eşitsizliği bu sayede gruplar ve topluluklar tarafından nesilden nesle aktarılabilir bir hal alacaktır. Bunun en temel örneğini ise hemen her toplumda varlık bulmuş seçkin aileler oluşturmaktadır. Bu ailelerin fertleri gerçekten de üstün nitelikli oldukları için mi, yoksa kendileri için hazırlanmış fırsatları ve ayrıcalıkları kullanabilme avantajına sahip oldukları için mi seçkinlerdir? Toplumda kendilerine ayrıcalıklı bir yer sağlamış olan aileler, bu ayrıcalıklarını gelecek nesillere aktarırken, toplumsal konumların ve pozisyonların elde edilmesinde kendilerine düşen ayrıcalıkların da devamını ve sürdürülebilirliğini desteklerler. Bu destek toplumsal pozisyonlar arasında – ve özellikle seçkin ailelerle diğerleri arasında – belirgin sınırların olduğu bir ayrışmayı beraberinde getirecektir. Bu durumun önemli bir sonucu ise, toplumsal ve kültürel farklılaşmanın, mesleki anlamda nesilden nesle aktarılabilir bir başarı devamlılığını destekleyeceğini ve zaman içinde toplum içindeki sınıflar arası farklılaşmayı belirginleştireceğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak çalışma kapsamında toplumda yönetenler ile yönetilenler arasındaki dengiyi temel alan elit (seçkin) kuramının, gerek sosyolojik gerekse de yönetsel açıdan kuramsal temellerini betimlenmiştir. Bu anlamda çalışma yazında seçkin kuramını kapsamlı bir şekilde ele alan sınırlı sayıda çalışmalardan bir tanesi konumundadır.

Kaynakça

- Alvesson, M. ve Robertson, M. (2006). The Best and the Brightest: The Construction, Significance and Effects of Elite Identities in Consulting Firm. *Organizations*, 13(2): 195–224.
- Andersen, M. L. ve Taylor, H. F. (2006). *Sociology: understanding a diverse society*. Thomson.
- Arslan, A. (2003), Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2: 115-135.
- Astley, W.G. ve Zajac, E.J. (1991). Intraorganizational Power and Organizational Design: Reconciling Rational and Coalitional Models of Organization. *Organization Science*, 2 (4) 399-411 <https://doi.org/10.1287/orsc.2.4.399>
- Baykal, D. (1963). Siyasi Elit Kuramı. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Baylis, T. A. (1974). The technical intelligentsia and the East German elite: legitimacy and social change in Mature Communism. University of California Press.
- Berberoğlu, B. (2005). An introduction to classical and contemporary social theory: a critical perspective. Rowman & Littlefield Publishers.
- Bottomore, T.B. (1997). Seçkinler ve Toplum, (çev. Ünsal Oskay), Doğan Yayın Evi, Ankara.
- Bourdieu, P. (1987). What Makes a Social Class? On the Theoretical and Practical Existence of Groups. Çev. Emrah Göker (<http://www.sosyolojizanaati.com/belgeler/eg-06002.pdf>) *Berkeley Journal of Sociology* 32: 1-17.
- Bozoki, A. (2003). Theoretical interpretations of elite change of east central europe. (edt) Dogan, M. Elite configurations at the apex of power. Brill.

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

- Burnham, J. (1941). *The managerial revolution*. New York.
- Burton, M.G. ve Higley, J. (1987). *Elite Settlements*. *American Sociological Review*, Vol. 52, No. 3, pp. 295-307
- Cazenave, N. A. (2007). *Impossible democracy: the unlikely success of the war on poverty community*. State University New York Press.
- Clegg, S.R., Courpasson, D. ve Phillips, N. (2006). *Power and Organizations*. Sage Publicatin Series.
- Cole, G.D.H. (1955). *Studies in Class Structure*, London.
- Dahl, R. A. (1966). *Who Governs?* Yale University Press.
- Dekmejian, R. H. (1975). *Patterns of political leadership: Egypt, Israel, Lebanon*. State University of New York Press.
- Domhoff, G. W. (1967). *Who rules America?* Prentice-Hall.
- Domhoff, G. W. (1978). *Who really rules?: New Haven and community power reexamined*. Trancations Publishers.
- Domhoff, G. W. (1990). *The power elite and the state: how policy is made in America*. Walter De Gruyter Inc. New York.
- Dye, T. R., Zeigler, H. (2004). *The Irony of Democracy: An Uncommon Introduction to American Politics*. Thomson Advantage Books.
- Etzioni-Halevy, E. (1989). *Bureaucracy and democracy: a political dilemma*. Routledge & Kegan Paul.
- Etzioni-Halevy, E. (1993). *The Elite Connection*. London: Polity Press.
- Evans, M. ve Coen, L. (2003). *Elitism and agri-environmental policy in Ireland*. (edt) M. Adshead, M. Millar. Routledge. London.
- Farazmand, A. (1999). *The Elite Question. Towards a Normative Elite Theory of Organization, Administration and Society*, 31: 321–360.
- Aron, R. (1950). "Social Structure and the Ruling Class". *British Journal of Sociology*, vol. 1.
- Farazmand, A. (2002). *Elite Theory of Organization: Building a Normative Foundation*. Farazmand, A. (edt.). *Modern organizations: theory and practice*, Greenwood Publishing. USA.
- Foucault, M. (2015). *İktidarın Gözü*. (çev. Ergüden, İ.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Guttsman, L. W. (1951). *The Changing Social Structure of the British Political Élite, 1886-1935*. *The British Journal of Sociology*, Vol. 2, No. 2, s. 122-134.
- Guttsman, L. W. (1960). *Social Stratification and Political Élite*. *The British Journal of Sociology*, Vol. 11, No. 2, s. 137-150.

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

- Harding, A. (1995). *Elite Theory and Growth Machines*. (edt) Judge, D., Stoker, G. ve Wolman, H. Sage Publications.
- Heemskerck, E. M. (2007). *Decline of the Corporate Community: Network Dynamics of the Dutch Business Elite*. Amsterdam University Press.
- Higley, J. ve Moore, G. (1981). Elite Integration in the United States and Australia. *The American Political Science Review*, Vol. 75, No. 3, pp. 581-597.
- Jack, M. (1974). *Elite Theory: ideological, Tautological and Scientific*.(edt) Crewe, I. Elites in Western democracy. The Trinity Press.
- Kapani, M. (2000). *Politika Bilimine giriş*. Bilgi Yayınevi. İstanbul.
- Keller, S. I. (1991). *Beyond the ruling class: strategic elites in modern society*. Trancations Publishers.
- Kourvetaris, G. A. (1996). *Political sociology: Structure and Process*. Allyn and Bacon.
- Lasswell, H. D. (2003). *The analysis of political behaviour: an empirical approach*. Arbor Vitae.
- Lawson, T. ve Garrod, J. (2001). *Dictionary of sociology*. Fitzroy Dearborn Publishers.
- Lawson, T., Jones, M. ve Moores, R. (2006). *Advanced sociology through diagrams*. Oxford University Press.
- Lipset, S. M. ve Bendix, R. (1992). *Social mobility in industrial society*. Trancations Publishers.
- Malesevic, S. (2004). *The sociology of ethnicity*. Sage Publications.
- Mann, M. (1986). *The Sources of Social Power: A history of power from the beginning to A.D. 1760*. Cambridge University Press.
- Marger, M.N. (1981). *Elites and Masses: An Introduction to Political Sociology*. Van Nostrand Company
- Marsh, D. (1985). *Interest Group in Britain: their access and power*. (edt) M. B. Douglas J.J. Gardner. Manchester University Press.
- Michels, R. (2001). *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. Batoche Books Kitchener.
- Miliband, R. (2009). *The State in Capitalist Society*, London: Merlin Press,
- Mills, W. (1974). *İktidar Seçkinleri*. Bilgi Yayınevi. Ankara
- Mizruchi, M. S. (1992). *The structure of corporate political action: interfirm relations and their consequences*. Harvard Collage.
- Mizruchi, M. S. ve Bey, D. M. (2005). *Corporate control, Interfirm Relations, and corporate power*. (edt) T. Janoski, R. Alford, A. Hicks, M. Schwartz. Cambridge University Press.
- Mosca, G. (1939). *The Ruling Class*. New York: McGraw Hill.
- Palmer, D. ve Maher, M. (2005). *Strategic Organization Vol 3(4): 385–430*.
- Pareto, V. (1935). *The Mind and Society*. New York : Harcourt Brace and Co.

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı. *Fiscaoeconomia*, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

Parry, G. (2005). *Political Elites*. ECPR Press.

Pettigrew, A.M. (1992). On Studying Managerial Elites. *Strategic Management Journal*, Vol. 13, Special Issue: Fundamental Themes in Strategy

Presthus, R. (1974). *Elites in the policy process*. Cambridge University Press.

Sartori, G. (1965). *Democratic Theory*. Detroit: Wayne University Press

Schumpeter, J. A. (1955). *Imperialism and Social classes; two essays*. New York, Meridian Books.

Seligman, L. (2005). *Political Mobility and Development*. (edt) N. J. Smelster ve M. Lipset. Trancactions Publishers.

Smith, C. E. ve Freedman, A. E. (1972). *Voluntary associations; perspectives on the literature*. Harvard University Press.

Thoenes, P. (1966). *The Elite in The Welfare State*. (Edt Banks, J. A.). The Free Pres. London.

Useem, M. (1984). *The Inner Circle*. Oxford University Press, New York.

Vergin, N. (2003). *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. Bağlam Yayınları. İstanbul.

Windolf, P. (2002). *Corporate networks in Europe and the United States*. Oxford Pres

Young, C. (1979). *The politics of cultural pluralism*. University of Wisconsin Press.

Zeitlin, M. (1974). *Corporate ownership and control: the large corporation and the capitalist class*. *American Journal of Sociology*. 79:1073- 119.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde *Fiscaoeconomia* Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Ethics Statement: The author declares that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, *Fiscaoeconomia* has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı.
Fiscaoeconomia, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

Administrative Background of Social Inequality: Elite Theory

Erdem KIRKBEŞOĞLU

Extended Abstract

An emphasis on "inequality" has been prioritized in almost all of the social studies with the content of "authority" that have been put forward in the period from Ancient Greece to the present. It is difficult to speak of a consensus on this power phenomenon, which has taken a central place in the construction of social theories and in defining their reflections in daily life (Mackenzie, 1986: 623; Astley and Zajac, 1991: 400). The effectiveness of capitalism after the 1950s strengthened the conclusion that a capital- and labor-oriented polarization (Giddens, 2000) in which conflicts between social classes is experienced is not very possible. Therefore, the desire to provide conditions in which inequality is eliminated in any society (including developed societies) seems to be just as difficult (Parkin, 1972: 13; Dahl, 1966: 646, Rueda and Pontusson, 2000: 350).

The issue of which individuals and what kind of behavior patterns will be perceived as legitimate in social life, how communities will take an attitude towards legitimized facts and who will represent these behavior patterns are closely related to how power and influence are organized in societies. The main questions of inequality in sociological studies have been the issues such as what kind of social status individuals will have compared to other individuals in the society, what will be the causes and consequences of this status, how individuals can change their current position, and under what conditions they can be included in groups with different social levels. Societies, industries, armies, bureaucracies, and states can only be obtained by performing different kinds of tasks; It differentiates itself on the basis of unequal benefits, rewards and privileges. For this reason, social inequality refers to a situation in which there are different institutionalized effects on resources and rewards, and therefore different access opportunities to social positions at different levels arise. Different positions or positions of individuals in society will give them an advantage in obtaining different privileges.

The aim of this study is to describe the theoretical foundations of the elite theory, which is based on the balance between the rulers and the ruled in society, both sociologically and administratively. The reasons and main causes of inequality between individuals who are part of societies, organizations and groups will be discussed with an inclusive perspective. The study aims to present a comprehensive analysis of the elite theory by combining the theoretical assumptions obtained from numerous studies on management and sociology literature.

Assumptions Regarding the Nature of the Elite

The focus of the assumptions about the nature of the elite has focused on how the elites are perceived in social life and how much the elite is needed. The conservative perspective, which is based on the functionalist approach, argues that elites have a natural superiority in society and this hierarchical differentiation is necessary for the continuity of social life in order, as mentioned before. The elites are individuals who, by virtue of their natural superiority, have the power to make important decisions (which often occurs in various organizational structures) despite their minority status. The masses, who are in the majority position, are not the source of big visible changes in societies, and neither their skills nor their reliability are

sufficient to achieve this. On the other hand, radical elite theorists, who are based on the conflict approach, criticize the protectionist approach of the conservative perspective and state that the elites have a natural desire to have a power and they have a desire to use this power on the masses for benefit (Mills, 1974). Therefore, the nature of the elite, according to the conservative point of view, is defined as a power that is necessary for the social order and takes its basis from superior characteristics (education, family, wealth, network of relations, etc.); It is a hierarchy mechanism that is defined as unreliable from the radical point of view, used to exploit and benefit from the masses. The pluralist perspective, on the other hand, sees the elites as leaders who have undertaken the representation of different interests and have entered into a struggle both with each other and with the state (Marsh, 1985: 64). According to this perspective, elites are responsible and trustworthy for the groups they represent; They are people who are in competition with the elite outside the group and who have a conflict of interest.

Elite Theory

Researchers such as Berberođlu (2005: 34), Marger (1981: 65), Jack (1974: 264), Baykal (1963: 15), Malešević (2004: 111) and Kapani (2000: 111) have focused on classical and contemporary elite theory. They made a clearer distinction. However, this distinction cannot be said to be very useful, for reasons such as it reduces the main differences between elite theorists to two simple categories and the boundaries between the two categories are not very clear. Theories that differ significantly from each other (for example, the theory of the democratic elite and the theory of the radical elite) fall into the same category with this distinction. Such distinctions are mostly encountered in studies on elitism, which form a part of sociology books.

In this study, elite theories will be classified into two categories. These;

(1) Unitary (Centralized) Elite Theory

a. Classical Elite Theory

b. Radical Elite Theory

(2) Democratic Elite Theory

The main reason for making this distinction within the scope of this study is that these two elite theories have discourses that differ from each other in important points in defining elites. The main distinctions in the other elite theory classifications in the literature have not been very clear. For example, although in many studies, classical and radical elite theories are defined as two independent elite theories, it is difficult to say that there is a very sharp distinction apart from the emphasis on the nature of elites, as stated in the previous title. On the other hand, it is noteworthy that in some studies, another distinction is made in the form of pluralist elite theory. However, when pluralism is considered as a point of view, it has led to the democratic appearance of the theory of elite and therefore contributed to the emergence of the "democratic elite theory". Although the term pluralist elite theory is not accepted as wrong, we will prefer to use the title of democratic elite theory in this study. In addition, we will collect classical and radical elite theories under the title of "unitary elite theory". The term "unitary elite" is used in elite literature to describe the unity and harmony between elites. However, the term "unitary elite theory" does not seem to be used much in its name. The main

Kırkbeşoğlu, E. (2021). Toplumsal Eşitsizliğin Yönetmelere: Elit (Seçkin) Kuramı.
Fiscaeconomia, 5(3), 990-1027. Doi: 10.25295/fsecon.973502

reason why classical and radical elite theories are used under the title of unitary elite theory in this study is that both elite theories have similar characteristics in common.

Conclusion

In summary, conservative, radical and pluralist perspectives constitute the paradigmatic infrastructure of each of the above-mentioned elite theories. Each elite theory is a product of different paradigms. Within the scope of this study, the theoretical foundations of the elite theory, which is based on the balance between the rulers and the ruled in the society, are described, both sociologically and administratively. In this sense, it is one of the limited number of studies in the literature that comprehensively deals with the theory of elite.